

Nr 116

Kungl. Maj:ts proposition till riksdagen angående riktlinjer för upprustning av landsbygdens elektriska distributionsnät; given Stockholms slott den 14 februari 1958.

Kungl. Maj:t vill härmed, under åberopande av bilagda utdrag av statsrådsprotokollet över jordbruksärenden för denna dag, föreslå riksdagen att bifalla det förslag, om vars utlåtande till riksdagen föredragande departementschefen hemställt.

GUSTAF ADOLF

Gösta Netzén

Propositionens huvudsakliga innehåll

I propositionen föreslås, att statligt stöd till upprustning av landsbygdens elnät skall — inom ett totalbelopp av 50 miljoner kr. för de närmaste 5 budgetåren samt på i propositionen angivna villkor — utgå i form av bidrag till eldistributionsföretag, som är i uppenbart behov därav och som utnyttjat föreliggande möjligheter att på annat sätt anskaffa kapital till upprustningen. Samtliga räntabla förbättringsåtgärder förutsättes skola utföras utan statsbidrag. Syftet med det statliga upprustningsstödet avses vara att göra det stödmottagande distributionsföretaget ekonomiskt bärkraftigt för framtiden. Kan detta syfte icke uppnås med ett med hänsyn till förhållandena rimligt bidrag, bör bidragsansökan avslås med angivande av motiven härför. Ett dylikt avslagsbeslut torde utgöra skäl för vederbörande företag att överväga möjligheterna av reorganisation.

Den centrala administrationen av det statliga elupprustningsstödet avses skola uppdragas åt elektrifieringsberedningen, som samtidigt föreslås förstärkt med en juridiskt utbildad, administrativt välmeriterad ledamot samt med en ledamot representerande landsbygdsintressena. Den regionala handläggningen av ifrågavarande ärenden skall enligt förslaget åvila länsstyrelserna. Såväl dessa som elektrifieringsberedningen föreslås få utnyttja visst belopp av upprustningsmedlen för anlitande av expertis och tillfällig arbetskraft.

Utdrag av protokollet över jordbruksärenden, hållet inför Hans Maj:t Konungen i statsrådet å Stockholms slott den 14 februari 1958.

Närvarande:

Statsministern ERLANDER, ministern för utrikes ärendena UNDÉN, statsråden NILSSON, STRÄNG, ANDERSSON, LINDELL, LINDSTRÖM, LANGE, LINDHOLM, KLING, SKOGLUND, EDENMAN, NETZÉN, KJELLIN, JOHANSSON.

Efter gemensam beredning med statsrådets övriga ledamöter anmäler chefen för jordbruksdepartementet, statsrådet Netzén, fråga om *riktlinjer för upprustning av landsbygdens elektriska distributionsnät* samt anför därvid följande.

I. Inledning

Den 21 april 1954 avlämnade *elkraftutredningen av år 1943* sitt huvudbetänkande angående elkraftförsörjningen (SOU 1954: 12). Främst i syfte att skapa förbättrade förutsättningar för en fullgod distribution av elektrisk kraft på landsbygden föreslogs i betänkandet en successiv omorganisation av distributionsverksamheten, vilken enligt utredningen företedde behov av en omfattande rationalisering, ävensom en effektivisering av statens kontrollerande, reglerande, rådgivande och stödjande verksamhet på elområdet. För att ge staten ökat inflytande på utformningen av distributionsnäten föreslogs skärpta regler rörande koncession å elektriska ledningar genom ändringar i lagen den 27 juni 1902, nr 71, innefattande vissa bestämmelser om elektriska ledningar. Förslag framfördes bl. a. även om inrättande av en central statlig elorganisation.

Över betänkandet har remissyttranden avgivits av ett stort antal myndigheter och organisationer.

Elkraftutredningens förslag beträffande ändrad lagstiftning angående elektriska anläggningar förelades 1957 års riksdag i propositionen nr 161, vilken proposition i huvudsak bifölls av riksdagen (L³U 22, rskr 330). I statsverkspropositionen till samma års riksdag (VI ht 1957 p. 57) behandlades huvuddragen av utredningens förslag till omorganisation av de statliga organ, vilka har överinseendet över elkraftförsörjningen, varvid förordna-

des, att de centrala arbetsuppgifterna rörande elektriska frågor tills vidare skulle handhas av de nu bestående organen, nämligen främst kommerskollegii elektriska byrå, statens elektriska inspektion, elektrifieringsberedningen och statens prisregleringsnämnd för elektrisk ström. Emellertid skulle spörsmålet om en ökad samordning av hithörande ärenden ägnas fortsatt ingående uppmärksamhet. Mot sagda uttalande i statsverkspropositionen hade riksdagen intet att erinra (SU 6, rskr 6).

I propositionen 1957:175 angående komplettering av riksstatförslaget för budgetåret 1957/58 m. m., innefattande bl. a. förslag till allmän energibeskattnings, förordades, att statsmakterna för den närmaste 5-årsperioden skulle binda sig för ett aktivt handlingsprogram för energiområdet, i vilket program bl. a. skulle ingå statsstöd intill 50 miljoner kr. för upprustning av landsbygdens elektriska distributionsnät. Häremot hade riksdagen icke något att invända (BevU 47, rskr 363). Med stöd av ett Kungl. Maj:ts beslut den 6 juni 1957 tillkallade dåvarande chefen för jordbruksdepartementet 3 sakkunniga¹ för att verkställa utredning rörande dispositionen av förenämnda belopp å 50 miljoner kr. till upprustning av landsbygdens elektriska distributionsnät. De sakkunniga, vilka antog benämningen *elupprustningskommittén*, har den 29 november 1957 avlämnat betänkande med förslag i ämnet (stencilerat).

Över sistnämnda betänkande har efter remiss yttranden avgivits av *kommerskollegium* efter hörande av statens elektriska inspektion, *elektrifieringsberedningen*, *statskontoret*, *lantbruksstyrelsen*, *vattenfallsstyrelsen*, *riksräkenskapsverket*, *samtliga länsstyrelser med undantag för länsstyrelsen i Göteborgs och Bohus län*, *Svenska landskommunernas förbund*, *Svenska landstingsförbundet*, *Hushållningssällskapens förbund*, *Riksförbundet Landsbygdens folk*, *Kooperativa förbundet*, *Landsbygdens elnämnd*, *Riksförbundet för elektrifieringen på landsbygden*, *Riksföreningen för elstudier*, *Svenska elverksföreningen*, *Svenska vattenkraftföreningen* samt *Sveriges hantverks- och småindustriorganisation*.

På grundval av *elupprustningskommitténs* betänkande har jag i 1958 års statsverksproposition under reservationsanslaget Befrämjande av landsbygdens elektrifiering (IX ht p. 25) förordat, att för nästa budgetår å en särskild post under anslaget upptages ett belopp av 7 miljoner kr. för upprustning av de elektriska distributionsnäten. Till dispositionen av nyssberörda belopp och övriga förslag i betänkandet har jag samtidigt förklarat mig vilja återkomma i särskild proposition till 1958 års riksdag.

Jag torde nu få lämna en närmare redogörelse för betänkandets och remissyttrandenas innehåll samt för vissa synpunkter och förslag i anslutning därtill.

¹ Överdirektören K. H. Olsson, tillika ordförande, samt riksdagsledamöterna T. Andersson i Bråmhult och J. S. Jonsson i Strömsund.

II. Nuvarande distributionsförhållanden

Karakteristiskt för kraftförsörjningen på den svenska landsbygden är att detaljdistributionen av elkraft till stor del är splittrad på många, ofta mycket små enheter. Detta förhållande är historiskt betingat och förklaras av det sätt, på vilket landsbygden först elektrifierades. En redogörelse härför lämnades av elkraftutredningen i dess förut omnämnda betänkande om elkraftförsörjningen. Av redogörelsen framgår att de organisatoriska och ekonomiska frågorna för landbygdselektrifieringen redan från början blev problem av stor betydelse och räckvidd. Den första elektrifieringen fick på många håll karaktären av »skumelektrifiering», varvid distributionsnäten utformades och dimensionerades endast för de aktuella behoven inom små områden med något så när tät bebyggelse. Sålunda tillkom en mängd små och inbördes utspridda distributionsföretag, vilka ofta saknade förutsättningar för elektrifieringens utvidgning till mellanliggande områden. På många håll bildades småföretag genom att ett begränsat antal abonnenter fick utnyttja den produktion av elkraft som kunnat ordnas vid en kvarnrörelse eller annat mindre industriföretag, som redan på ett tidigt stadium för sitt kraftbehov utnyttjat ett närbeläget mindre vattenfall. Inom några större råkraftföretags områden organiserades landsbygdsdistribution i större skala genom bildande av elektriska distributionsföreningar. Även dessa omfattade till en början endast de tätast bebyggda delarna av landsbygden. Medan i städer och köpingar distributionen i flertalet fall omhändertogs av kommunala elverk, befattade sig kommunerna på den egentliga landsbygden endast undantagsvis direkt med kraftdistributionen. Allt detta har lett till en förhållandevis stor organisatorisk splittring och oenhetlighet inom denna del av vår kraftförsörjning, där sålunda företag av ett flertal olika organisationsformer och mycket varierande storlek kommit att svara för kraftens slutliga distribution fram till konsumenterna.

Till belysande av sagda förhållanden anförde elkraftutredningen följande rörande organisationen inom detaljdistributionen år 1950.

Av alla landsbygdsföretag år 1950 utgjordes 58 procent av föreningar. Det procentuella antalet förbrukare på landsbygden, som erhöll kraft genom föreningar, var 33 procent. Endast 9 procent av företagen var aktiebolag, men dessa hade hand om icke mindre än 36 procent av antalet landsbygdsförbrukare. Bolagen var sålunda genomsnittligt väsentligt större än föreningarna. Företagstyperna industri resp. enskild person utgjorde vardera 13 procent av antalet företag men hade hand om 16 resp. 3 procent av antalet förbrukare. Statliga, kommunala och speciella företag redovisades tillsammans som 7 procent av antalet företag, omfattande 12 procent av antalet förbrukare.

Föreningarna bildade den till antalet största företagsgruppen i samtliga län utom Jönköpings, Kronobergs, Kalmar, Gotlands, Blekinge och Gävleborgs län. Det har visat sig att föreningsdriften är förhållandevis vanlig inom län, där förekomsten av mindre, lokala kraftkällor är ringa eller där större kraftföretag på ett relativt tidigt stadium byggt överföringsnät för

försäljning av råkraft. På platser med små, lätt utbyggbara fall omhänderhas kraftförsörjningen i stor utsträckning, såsom en följd av den lokala vattenkraftens tidiga användning för kvarnar, sågar och andra smärre industrier, av företag av typen industri och enskild person.

Av de år 1950 existerande ca 2 750 landsbygdsföretagen hade ca 2 330 eller 84 procent ett förbrukarantal understigande 500 per företag. Av landsbygdens totalt 894 100 förbrukare erhöll 284 300 eller 32 procent elkraft från företag med mindre än 500 förbrukare per företag. Ungefär hälften av alla landsbygdsförbrukare erhöll kraft från företag med mindre än 1 000 förbrukare vardera.

Utvecklingen under senare tid har medfört, att distributionsföreningarnas andel av den totala detaljdistributionen minskat och att samtidigt därmed antalet småföretag avtagit. Elkraftutredningen konstaterade, att detaljdistributionens handhavande under senare hälften av 1940-talet rönt en märkbar förskjutning mot större företag, vanligen av aktiebolagstyp. Dessa förhållanden sammanhängde enligt utredningen med att råkraftföretagen i tämligen stor utsträckning övertagit små återförsäljande företag, ofta föreningar. Företrädesvis hade detta skett, när småföretagen haft svårigheter att vidmakthålla tillfredsställande distributionsförhållanden. Råkraftföretagen hade därigenom utökat sin från början i vissa fall tämligen obetydliga detaljdistribution. Sammanslagningar sinsemellan av angränsande små och mindre bärkraftiga företag hade däremot icke skett i någon större omfattning, vilket utredningen ansåg bero dels på att det icke fanns något lämpligt organ, som kunde tänkas ta initiativet till och genomföra eller genomdriva dylika rationaliseringar, dels också på ett växande intresse från råkraftleverantörens sida att själv taga hand om detaljdistributionen.

Den av elkraftutredningen beskrivna utvecklingstendensen bekräftas av följande av Svenska elverksföreningen utarbetade och av elupprustningskommittén återgivna tabell rörande bl. a. antalet på landsbygden befintliga distributionsföretag av olika typer åren 1944 och 1956.

	Antal distributionsföretag på landsbygden				Antal förbrukare i tusental vid distributionsföretagen			
	1944	%	1956	%	1944	%	1956	%
Kommunala	75	2,5	75	3	59	6,5	100	10
Föreningar	2 050	60	1 300	55	344	38	255	25,5
Aktiebolag	300	9	275	12	300	33	387	39
Industrier	385	11	315	13	143	16	150	15
Enskilda personer	475	14	320	14	28	3	15	1
Statligt	1	0	1	0	21	2	83	8,5
Övriga	125	3,5	80	3	15	1,5	10	1
Summa	3 410	100	2 365	100	910	100	1 000	100

Såsom i det föregående antytts är den rena landsbygdens elkraftförsörjning behäftad med åtskilliga brister. Anledningen härtill var enligt elkraftutredningen i första hand att söka i förhållandet att distributionsenheterna

var för små eller icke tillräckligt bärkraftiga. Där de större distributionsföretagen, exempelvis de stora råkraftsäljande företagen, hade hand om detaljdistributionen var denna i regel välordnad. Småföretagen saknade emellertid i hög grad möjligheter att på egen hand reda upp alla de problem, som numera sammanhängde med en tillfredsställande detaljdistribution. Det låga konsumentantalet, konsumentstockens ofta ensidiga sammansättning och den ringa energiomsättningen utgjorde sålunda enligt utredningens ofta ett alltför begränsat underlag för en självständig verksamhet. Tillgången till egen ledande personal med lämplig utbildning och erfarenhet var vidare ofta otillräcklig och möjligheten att genom konsulterande organ eller på annat sätt — exempelvis genom råkraftleverantörens kundtjänst — tillgodogöra sig den sakkunskap i tekniska, ekonomiska och administrativa frågor, som en välordnad detaljdistribution kräver, var ofta alltför begränsad. Till stor del på grund av dessa förhållanden var den tekniska distributionsapparaten mångenstädes att anse som undermålig. Nätens överföringsförmåga var således ofta, speciellt inom småföretagen, otillräcklig redan för nu aktuella kraftbelopp. Omfattande förstärkningar var därför enligt utredningens uppfattning nödvändiga för att kunna tillgodose de ökade behov, som kunde förväntas under de närmaste åren. Driftsäkerheten var vidare mångenstädes lägre än den behövde vara till följd av dåligt planerade och för klena nät, dåligt utnyttjande av de tekniska hjälpmedel, som utvecklingen fört fram, och otillfredsställande underhåll. Följande av elkraftutredningen redovisade sammanställning anger det tekniska tillståndet år 1950 av landsbygdens detaljdistributionsnät på grundval av bedömningar verkställda av överinspektörerna i statens elektriska inspektion.

	Det tekniska tillståndet år 1950	
	sett ur drifts- och säkerhetssynpunkt (i % av totala anläggningsbeståndet)	sett med beaktande av överföringsförmågan (i % av totala anläggningsbeståndet)
Mycket bra	5	5
Bra	45	35
Dåligt	40	45
Mycket dåligt.....	10	15
Summa	100	100

Elupprustningskommittén har för sin del icke ansett det nödvändigt att framlägga några närmare kalkyler rörande upprustningsbehovet, eftersom utredningens uppgift icke varit att redovisa några kostnadsberäkningar för en total upprustning utan endast att söka uppdraga riktlinjer för användningen av ett till sin storlek redan fixerat anslag. Kommittén inskränker sig därför till att sammanfattningsvis redogöra för resultaten av 2 undersökningar som år 1956 utförts den ena av en av Svenska elverksförening-

en och Svenska vattenkraftföreningen tillsatt kommitté — den s. k. landsbygdskommittén — den andra av Landsbygdens elnämnd, som utgör ett samarbetsorgan för Hushållningssällskapens förbund, Kooperativa förbundet, Riksförbundet för elektrifieringen på landsbygden, Riksförbundet Landsbygdens folk, Svenska landstingsförbundet och Sveriges lantbruksförbund. Den förstnämnda av dessa båda undersökningar bygger på svaren på en rundfråga till 50 större privata och kommunala företag med landsbygdsdistribution. Den av Landsbygdens elnämnd verkställda undersökningen grundar sig på svaren på en rundfråga till samtliga landets eldistributionsföretag av föreningstyp. För närmare kännedom om de båda undersökningarna må hänvisas till den i betänkandet lämnade redogörelsen. Här må endast återges följande av elupprustningskommittén gjord sammanfattning av de båda undersökningarnas resultat.

Ca 130 000 eller 15 procent av landsbygdsabonnenterna betjänas av elnät i sådant skick att abonnenterna förorsakas olägenheter genom anslutningsbegränsning och dålig kvalitet.

I fråga om dessa bristers fördelning på distributionsföretag av olika typ och lokalisering framgår av utredningarna bl. a., att de större företagen (Sydsvenska Kraft AB, AB Skandinaviska Elverk, Skellefteå stads Kraftverk, Graningeverkens AB, Yngeredsfors Kraft AB m. fl.) enligt egen uppgift endast har obetydligt upprustningsbehov, medan för återdistributörerna och andra lokala distributionsföretag ca 21 procent av abonnenterna beröres av undermåliga nät. Av de lokala återdistributörerna är det företrädesvis föreningarna, som har det illa ställt. Av deras¹ abonnenter uppges 30 procent ha otillfredsställande distributionsförhållanden. Distributionsföretag i föreningsform är vanliga i norra och mellersta Sverige. Skaraborgs, Älvsborgs och Västerbottens län har sålunda resp. 128, 125 och 107 föreningar. Jämtlands och Södermanlands läns föreningar uppvisar den största andelen abonnenter, som berörs av undermåliga nät, nämligen 60 resp. 52 procent.

Tillståndet hos lokala distributionsföretag, som drives i kommunal eller bolagsregi, ger utredningarna inget egentligt begrepp om.

De totala upprustningskostnaderna beräknades av elkraftutredningen till 400 miljoner kr. Av denna totalkostnad ansågs grovt räknat 150 miljoner kr., d. v. s. genomsnittligt 10 miljoner kr. per år under 15 år, böra täckas genom statligt stöd. Utredningen räknade med hög standard och i dess kalkyler torde ha ingått även vissa särskilt dyrbara upprustningsfall i övre Norrland, som förutsatts skola finansieras i särskild ordning. Dessa sistnämnda har ej medtagits vid landsbygdskommitténs beräkningar, vilka gett som resultat, att totala upprustningskostnaden är 150 miljoner kr., varav 30 miljoner kr. belöper på de 50 storföretagens nät och 120 miljoner kr. på de smärre, återdistribuerande företagen. Ungefär hälften av sistnämnda belopp — 50 à 60 miljoner kr. enligt Landsbygdens elnämnd — skulle falla på företag av föreningstyp. Med hänsyn till att Landsbygdens elnämnd räknat med en låg specifik upprustningskostnad är det enligt elupprustningskommitténs uppfattning sannolikt, att föreningarnas andel är avsevärt större.

¹ Procentsiffran gäller antalet abonnenter vid samtliga de föreningar, som besvarat frågan om upprustningsbehov.

III. Gällande bestämmelser rörande koncession och statsstöd

De grundläggande reglerna beträffande rätten att framdraga eller begagna elektriska starkströmsledningar återfinnes i lagen den 27 juni 1902, nr 71, innefattande vissa bestämmelser om elektriska anläggningar. En översikt av före den 1 januari 1958 gällande bestämmelser har lämnats i propositionen 1957: 161 s. 13—15. Enligt lag den 27 juni 1957, nr 383, angående ändrad lydelse av 2, 3 och 4 §§ förutnämnda lag har såsom tidigare berörts vissa ändringar i koncessionsväsendet införts. Fr. o. m. den 1 januari 1958 gäller sålunda bl. a. följande.

Tillstånd till åtgärder som nyss sagts kan ges i form av linjekoncession eller områdeskoncession. Linjekoncession avser ledning med en i huvudsak bestämd sträckning och områdeskoncession ledningsnät inom visst område. Innan koncession meddelas skall prövas, att anläggningen är behövlig och förenlig med en planmässig elektrifiering. I fråga om områdeskoncession för yrkesmässig distribution — den form av tillstånd, som blir tillämplig för lokala detaljdistributionsföretag — gäller att området skall prövas utgöra en lämplig enhet. Vidare måste sökanden befinnas lämplig att utöva yrkesmässig distribution. För överlåtelse av koncession kräves tillstånd.

För den som innehar områdeskoncession för yrkesmässig distribution gäller som regel, att han är pliktig att tillhandahålla ström åt envar som inom området har behov därav för normalt förbrukningsändamål. I den mån så erfordras för att områdeskoncessionshavare skall kunna fullgöra denna förpliktelse är innehavare av linjekoncession skyldig leverera eller överföra ström åt områdeskoncessionshavaren. Distributionsskyldigheten, som även innefattar förpliktelse att hålla distributionsanläggningen i gott skick, är avsedd att tillämpas även å innehavare av före lagändringens ikraftträdande den 1 januari 1958 meddelade koncessioner.

Åsidosätter koncessionshavare i väsentlig mån sin distributionsskyldighet kan koncessionen helt eller delvis återkallas. Om det erfordras för ändamålsenlig distribution och kan ske utan synnerlig olägenhet för koncessionshavaren kan gränserna för områdeskoncession ändras. Koncessionshavare är vidare skyldig att för åstadkommande av skälig prissättning underkasta sig reglering av pris och övriga villkor för leverans eller överföring av strömmen.

För att befrämja elektriska distributionsföreningars verksamhet inrättades år 1918 en statlig lånefond, förvaltd av statskontoret och benämnd *kraftledningslånefonden*. I enlighet med vissa av riksdagen godkända huvudgrunder utfärdades kungörelse den 13 september 1918, nr 718, angående allmänna bestämmelser för lån från fonden. Enligt denna kungörelse med däri gjorda ändringar gäller f. n. följande lånegrunder.

Lån beviljas av kommerskollegium och lantbruksstyrelsen gemensamt. Från den 1 juli 1956 må lån beviljas icke blott för anläggande på landsbygden av elektriska distributionsnät utan även för upprustning — varmed av-

ses förnyelse, omläggning eller förstärkning — av sådana nät. Som låntagare avses i första hand ekonomiska föreningar men även andra företag, om dessa befinnes lämpligt organiserade och icke är rena affärsföretag. Lån må icke beviljas med mindre företaget rätt att få erforderlig elektrisk energi är säkerställd samt företaget är i ekonomiskt och tekniskt hänseende grundat på rationella förutsättningar. Lån kan beviljas till hela anläggningskostnaden. Kommerskollegium och lantbruksstyrelsen äger meddela de särskilda villkor och föreskrifter i fråga om anläggningens utförande och skötsel, som kan anses erforderliga för de med lånet avsedda ändamålen.

Beviljat lån utlämnas av statskontoret, sedan låntagaren avlämnat skuldförbindelse och säkerhet för förbindelsens behöriga fullgörande samt bevis att koncession för anläggningen meddelats. Lånet är amorteringsfritt under de 2 första åren och skall därefter återbetalas under vart och ett av följande högst 18 eller, om särskilda skäl föreligger, 28 år med lika annuitet. Låntagaren är skyldig att vidkännas den höjning av räntan, som Kungl. Maj:t med hänsyn till den effektiva medelräntan för statens upplåning kan finna gott bestämma. Räntan är f. n. fastställd till 4 procent. Därest statskontoret under lånetiden skulle finna den ställda säkerheten icke vidare vara nöjaktig, skall låninnehavaren inom 2 månader efter erhållet föreläggande avlämna nya säkerhetshandlingar, som av statskontoret kan godkännas. Det åligger kommerskollegium att ombesörja fortlöpande teknisk och ekonomisk kontroll av de företag, vartill lån lämnats, samt underrätta statskontoret om vad därvid förekommit. Låninnehavaren skall vara skyldig underkasta sig dylik kontroll samt årligen till kommerskollegium avgiva redogörelse för företagets drift och ekonomiska ställning.

Hur kraftledningslånefonden utnyttjats framgår av följande uppställning.

År	Summa beviljade lån kr.	Låneränta procent
1920—1924	12 200 000	5
1925—1929	5 535 000	5
1930—1934	3 633 000	4,5—5
1935—1939	1 789 000	4—4,5
1940—1944	3 872 500	4
1945—1949	1 136 660	4
1950—1954	1 427 700	4
1955	400 000	4
1956	970 000	4
1957	2 316 000	4

Fonden har under senaste året tagits i anspråk i ökad utsträckning. Orsakerna härtill kan man finna i att fondlåneräntan under många år varit högre än normal bankränta och att fordringarna på säkerhet varit större än vid banklån. I nu rådande ränteläge har långivningen från kraftledningslånefonden kommit att innebära en viss subvention.

St a t s b i d r a g till befrämjande av landsbygdens elektrifiering har utlämnats alltsedan år 1940, då detta års urtima riksdag beviljade ett anslag

av 5 miljoner kr. för ändamålet. I den proposition 1940:43, vari Kungl. Maj:t äskade nyssnämnda anslag, uttalades att anslaget borde användas för statsbidrag till elektrifieringsföretag, vilka befanns vara särskilt förtjänta och i behov av hjälp. Understöd borde lämnas endast åt sådana företag, för vilka kostnaderna översteg vad som kunde anses såsom normala kostnader. Statsbidrag borde kunna erhållas som engångsbidrag av sådan omfattning, att företaget blev ekonomiskt självbärande. Man borde vidare icke bortse ifrån befolkningens ekonomiska bärkraft i de trakter, där elektrifiering skulle ske. Några mera bestämda allmängiltiga regler rörande statsbidragens storlek eller de förutsättningar, som borde gälla för bidragen, ansågs knappast kunna uppställas. Det fick ankomma på Kungl. Maj:t att bestämma därom från fall till fall under beaktande av de föreliggande särskilda förhållandena.

I brev till statskontoret den 24 oktober 1941 förordnade Kungl. Maj:t 4 sakkunniga att under benämningen elektrifieringsberedningen verkställa de tekniska utredningar, som kunde vara erforderliga för bedömande av ansökningar om statsbidrag till landsbygdens elektrifiering m. m., och att avgiva utlåtanden i frågor rörande sådant statsbidrag. Fr. o. m. den 15 januari 1948 har prövningen av statsbidragsansökningarna delegerats till elektrifieringsberedningen, vars beslut emellertid kan överklagas hos Kungl. Maj:t.

De tillämpade bidragsgrunderna innebär att bidrag utgår för nyelektrifiering, så snart den specifika anläggningskostnaden för ett särskilt elektrifieringsprojekt överskrider en fixerad gräns. Någon prövning av företagets behov av ekonomiskt stöd med hänsyn tagen till dess totala verksamhet sker ej. Till en början var statsbidraget som regel fastställt till högst 90 kr. per centralblocksenhet och utgick endast om och i den mån anläggningskostnaden översteg nyssnämnda belopp av 90 kr. per enhet. År 1952 höjdes subventionsgränsen till 150 kr. och det maximala bidragsbeloppet till 225 kr. per normaltariffenhet (Nte). De båda sist angivna talen har år 1957 höjts ytterligare till 200 resp. 450 kr. För bidrag till s. k. specialelektrifieringar, socken-, fjällbygds- och skärgårdselektrifieringar gäller dock inga särskilda maximi-gränser.

Sedan år 1952 har vissa möjligheter förelegat för Kungl. Maj:t att bevilja bidrag för upprustning av befintliga distributionsnät från anslaget till befämjande av landsbygdens elektrifiering. Denna möjlighet har emellertid utnyttjats i relativt liten omfattning. Några särskilda regler för bidragsgivningen i sådana fall har icke utbildats.

IV. Allmänna synpunkter på upprustningen

Elupprustningskommittén. Det belopp å 50 miljoner kr., som avses för statsstöd till upprustning av landsbygdens elnät under den närmaste 5-årsperioden, bör enligt kommitténs uppfattning i sin helhet användas till direkt sådant stöd i form av bidragsgivning. Medlen bör däremot i princip

icke utnyttjas till att anskaffa sådant kapital, som kan amorteras och förräntas på normalt sätt genom rörelsen. Statsbidrag till upprustningsändamål bör endast ges åt företag, som kan uppfylla de grundläggande villkor, som gäller för att få koncession. Upprustningsstöd åt ett distributionsföretag bör syfta till icke blott att förbättra företagets anläggningar till god standard, utan även till att detsamma efter upprustningens genomförande skall äga tillräckliga tekniska, ekonomiska och organisatoriska resurser för att för framtiden upprätthålla en rationell kraftförsörjning med tillämpning av rimliga priser och villkor i övrigt. Kan detta krav icke uppfyllas, bör företaget enligt kommitténs mening i princip vägras statligt ekonomiskt stöd till nätupprustning. Det bör dock icke lämnas utan hjälp från statens sida, men hjälpen skall i första hand inriktas på att åstadkomma en reorganisation av företaget genom sammanslagning eller samordning på annat sätt med ett eller flera andra företag. En organisatorisk sanering bör sålunda, framhåller kommittén, i vissa fall uppställas som villkor för statligt upprustningsstöd.

Upprustning av ett elnät bör enligt kommittén ske till en standard, som möjliggör för distributionsföretaget att fullgöra sin distributionsskyldighet, d. v. s. att tillhandahålla ström åt envar, som inom området har behov därav för normalt förbrukningsändamål såsom för belysnings- och hushållsändamål samt för jordbruksdrift, hantverk och småindustri. Vid bedömningen av vad som bör anses vara normalt förbrukningsändamål bör skälig hänsyn tagas även till sådana behov, som kan förväntas göra sig gällande inom en relativt nära framtid.

Kostnaderna för såväl den bestående elkraftförsörjningen som elektrifieringens extensiva och intensiva utveckling bör, anför kommittén, i första hand bestridas av kraftföretagen själva. Elkraftförsörjningen bör sålunda i princip vara självbärande. Därav följer, att upprustningen av ett elnät, vare sig den innefattar förnyelse på grund av tidigare förslitning, omläggning till förmånligare linjesträckning eller förstärkning på grund av normalt ökande belastning, bör bekostas av vederbörande företag självt i mån av förmåga. Att den som bedriver yrkesmässig distribution icke kan undandraga sig dessa kostnader följer för övrigt indirekt av det nyinförda lagstadgandet om skyldighet att tillgodose alla behov av ström för normalt förbrukningsändamål.

I enlighet med det anförda anser kommittén, att statsbidrag till elnätsupprustning endast bör lämnas i den mån föreliggande möjligheter utnyttjats att skaffa kapital på annat sätt, exempelvis genom banklån eller lån från kraftledningslånefonden. Kommittén är emellertid medveten om att svårigheterna att anskaffa för upprustningen erforderligt kapital ofta är stora. För att en distributionsanläggning skall kunna utnyttjas som säkerhet för lån kräves till en början, att anläggningen registrerats enligt lagen den 22 juni 1920, nr 474, med vissa bestämmelser om registrering av elektriska anläggningar samt om rätt till elektrisk kraft m. m. Detta förutsätter en omständlig och tidsödande procedur. Vidare skall föranstaltas om inteckning i

den fastighet, vartill anläggningen efter registreringen anses höra, varjämte en vederhäftig värdering av anläggningen måste ske innan en låneansökan kan presenteras i bank. Därtill kommer att åtstramningen på kreditmarknaden under senare år sannolikt ställt många företag inför betydande svårigheter att ordna lån till behövliga upprustningsåtgärder.

För att förbättra möjligheterna att lämna distributionsföretagen statliga räntebärande lån föreslog elkraftutredningen ändringar i bestämmelserna för kraftledningslånefonden. Dessutom förordades en översyn av 1920 års lag om registrering av elektriska anläggningar. Enligt elupprustningskommitténs mening kvarstår alltjämt behov av ändringar i bestämmelserna för kraftledningslånefonden. Kommittén åsyftar därvid främst en utvidgning av kretsen av låneberättigade samt införande av för låntagaren gynnsammare bestämmelser rörande säkerhet för lån och amortering. Vidare bör återbetalningen ordnas efter en mellan långivare och låntagare överenskommen amorteringsplan, som möjliggör anpassning till företagets i fråga amorteringsförmåga. Enligt kommitténs uppfattning bör låneärendena handläggas av enbart en central myndighet och icke såsom nu av kommerskollegium och lantbruksstyrelsen gemensamt. Kommittén anser även, att så länge kraftledningslånen har subventionskaraktär genom att för dylika lån gäller lägre räntesats än på allmänna lånemarknaden viss behovsprövning bör tillämpas vid långivningen. Av kommittén antydda författningsändringar rörande kraftledningslånefonden ävensom ett av elkraftutredningen framlagt förslag om omarbetning av registreringslagen kan emellertid väntas kräva ett ganska tidsödande förarbete. Resultatet härav bör därför enligt kommittén ej avvaktas, särskilt som det torde erfordras kreditmöjligheter utöver dem som kan tillskapas genom berörda författningsändringar. Kommittén framför i detta sammanhang tanken på ett införande av statlig garanti för lån till nätupprustning enligt regler liknande dem som gäller för lån till hantverks- och småindustrieföretag m. m. enligt kungörelsen den 4 juni 1954, nr 409, med däri genom kungörelsen den 1 juni 1956, nr 319, gjord ändring.

Vid sin prövning av frågan huru stora andelar av förenämnda belopp å 50 miljoner kr. som lämpligen bör äskas hos riksdagen under ett vart av de närmaste 5 åren har kommittén utgått från att en inventering av upprustningsbehovet bör ske och en preliminär plan för upprustningsarbetet utarbetas länsvis för att ligga till grund för den statliga verksamheten på detta område. Kommittén beräknar från denna utgångspunkt att själva upprustningsarbetet knappast kan komma i gång i full omfattning under det första året. Anslagsbehovet för budgetåret 1958/59 måste därför antagas bli något mindre än för de därefter följande åren. Kommittén föreslår med hänsyn härtill att för nästa budgetår anvisas ett reservationsanslag av 7 miljoner kr. till upprustning av landsbygdens elnät. För vart och ett av de 3 därefter följande åren bör för ändamålet äskas 11 miljoner kr. samt för det sista året i 5-årsperioden 10 miljoner kr.

Yttranden. Elupprustningskommitténs allmänna synpunkter i fråga om eldistributionens upprustning delas av flertalet remissinstanser. Några av dessa har dock uttalat annan uppfattning i vissa avseenden.

Kommerskollegium uttalar, att elkraftförsörjningen på den svenska landsbygden icke kan sägas vara tillfredsställande ordnad. Även om olika åtgärder vidtages från såväl statens som enskild sida för att främja landsbygdens elektrifiering har en fullt godtagbar sådan på många håll ännu icke kunnat genomföras. Detta sammanhänger främst med de särskilda förhållanden som rått på detta område. Vid bedömningen av de olika distributionsföretagens möjligheter att på ett ändamålsenligt sätt utöva sin verksamhet måste enligt ämbetsverket skillnad göras mellan större och mindre företag. På grund av storföretagens möjligheter till mera rationell drift och bättre ekonomiska resurser har dessa på lång sikt kunnat uppnå betydligt bättre resultat. Kollegii uppfattning är, att om erforderligt kapital för upprustning kan anskaffas på den enskilda penningmarknaden, flertalet av de stora och medelstora distributörerna torde kunna med rimliga taxor på lång sikt tillfredsställande sköta distribution och underhåll utan statligt stöd. Med hänsyn till svårigheterna att hos banker och andra kreditinrättningar få låna pengar torde det emellertid under nuvarande förhållanden bli nödvändigt, att staten bereder de distributörer som behöver kapital för upprustning möjlighet att, där lån ej kan anskaffas på annat håll, erhålla lån från kraftledningslånefonden. Kollegium konstaterar, att läget i allmänhet är betydligt mera vanskligt för de mindre distributionsföretagen. Dessa bedriver i de flesta fall sin verksamhet inom mycket skiftande och ibland svåra förhållanden samt saknar i regel möjligheter att utan direkt ekonomiskt bistånd rusta upp sina anläggningar. Det är enligt ämbetsverkets mening i första hand företag av mindre och, i viss utsträckning, av medelstor omfattning, som behöver statsbidrag för upprustningsändamål.

Vad gäller elupprustningskommitténs synpunkt att staten såsom villkor för ekonomiskt stöd till distributionsföretag bör kunna kräva att särskilda åtgärder vidtages för genomförande av erforderlig rationalisering, uttalar kommerskollegium, att ett företags distributionsområde otvivelaktigt kan ändras i samband med beviljande av förnyad koncession eller övertagande av tidigare beviljad koncession, där prövning av tillstånd härtill sker. Kollegium anser det däremot vara tveksamt om ändring av koncessionsområdet kan genomföras enbart i samband med beviljande av bidrag. Någon omedelbar verkan i anslutning till nyprövningar av koncession kan enligt kollegium ej påräknas, eftersom endast ett mindre antal koncessioner förfaller under de närmaste åren. Något effektivt utnyttjande av gällande bestämmelser om prövning i samband med överlåtelse anses ej heller kunna påräknas, enär bestämmelserna om sådan prövning ej är retroaktivt tillämpliga. Ämbetsverket finner det vidare uteslutet att retroaktivt tillämpa stadgandet i 2 § 5 mom. 1902 års lag, innefattande vissa bestämmelser om elektriska anläggningar. Därför torde ej heller denna bestämmelse få omedelbar verkan. Även i de fall då stadgandet skulle kunna tillämpas bör enligt kollegium bemär-

kas, att gränserna för en områdeskoncession må ändras endast om det erfordras för en ändamålsenlig distribution och kan ske utan synnerlig olägenhet för koncessionshavaren. I allmänhet torde strömleverantör till ett bärkraftigt distributionsområde kunna hävda, att sådan olägenhet föreligger vid övertagande av ett område där distributionsförhållandena är otillfredsställande. Läget blir ett annat först om staten lämnar bidrag av sådan storlek att en effektiv upprustning av den nedslitna anläggningen kan komma till stånd.

Enligt kommerskollegii beräkningar är den av elupprustningskommittén gjorda uppskattningen, att 15 procent av hela antalet landsbygdsabonnenter skulle vara anslutna till ett otillfredsställande elnät, alltför låg. Talet måste antagas ligga betydligt högre. Detta framträder enligt ämbetsverkets mening särskilt tydligt, om hänsyn tages till att behovet av elektrisk energi sannolikt kommer att avsevärt öka under den närmaste framtiden på grund av stegrad användning av olika elektriska bruksföremål.

I anledning av elupprustningskommitténs uttalande att en omarbetning av 1920 års registreringslag måste anses önskvärd erinrar kommerskollegium om att kollegium genom Kungl. Maj:ts beslut den 4 november 1955 erhållit i uppdrag att omarbета sagda lag. Uppdraget har dock ännu ej medhunnits. Vid den utredning som hittills verkställt har det visat sig nödvändigt att snarast ompröva de registreringar, som utan tidsbegränsning meddelats sedan mer än 35 år tillbaka. Till följd av bristfälligheter i lagen föreligger nämligen enligt kollegium risk för att många äldre elektriska anläggningar — även sådana som tillhör staten — kan komma att i lagens mening förbli tillbehör till någon numera helt ovidkommande s. k. huvudstationsfastighet. Anläggningarna i fråga har kanske på åratals icke haft något samband med nämnda fastighet, som måhända fått annan ägare än vederbörande elektriska distributör. Med hänsyn till berörda svårigheter finner kommerskollegium det önskvärt att tillskapa andra former av säkerhet för de statliga lån, som erfordras för upprustningen under den närmaste tiden. Enligt kollegii mening måste det anses vara en nära till hands liggande lösning av säkerhetsfrågan i dessa fall att någon statlig myndighet, exempelvis vattenfallsstyrelsen, övertager sådana distributionsanläggningar, för vilka amorteringar och räntor på kraftledningslån icke fullgöres i föreskriven ordning.

Vattenfallsstyrelsen anser de av kommittén förordade, allmänna riktlinjerna väl ägnade att läggas till grund för det statliga stödet. När det gäller reorganisationsfrågan anser dock styrelsen, att kommitténs underlag beträffande förekommande förutsättningar och förhållanden varit ofullständigt. Följden härav har enligt styrelsen blivit en så bunden sammankoppling av stöd- och reorganisationsverksamheterna, att en stor del av nyttan av själva stödet kan komma att riskeras.

Elektrifieringsberedningen lämnar inledningsvis en redogörelse, baserad på beredningens kännedom om föreliggande upprustningsfrågor sådan denna kännedom framgått ur den verksamhet beredningen hitintills bedrivit. Beredningen anför sålunda.

Den statliga stödverksamheten för nyelektrifiering började hösten 1940. Hittills har i bidrag lämnats nära 80 miljoner kr. Huvudparten härav har beviljats och använts vid ett lägre kostnadsläge än det nuvarande, varför stödet, räknat i dagens penningvärde, uppgår till mer än dubbla beloppet. Ca 10 procent av landsbygdshushållen har hjälpts till elektrifiering med dessa medel, varjämte ett antal ursprungligen fristående distributionsområden erhållit anslutning till riksnätet med hjälp av sagda statsbidragsmedel. Vid stödverksamhetens tillkomst fanns på landsbygden i runt tal 3 500 distributionsföretag, de flesta av ringa storlek. Därjämte förekom en mångfald lokala sammanslutningar av mer eller mindre fast karaktär. Huvudparten av nyelektrifieringen har genomförts av befintliga företag men även nya distributionsföretag har bildats för ändamålet. Under den tid beredningen kunnat följa utvecklingen har emellertid ca 1 500 distributionsenheter avvecklats genom uppgående i andra företag, till någon del i samband med subventionerad nyelektrifiering. För att denna utveckling, som kan förutsättas ha gått i riktning mot bättre distributionsförhållanden, skall kunna fortgå och påskyndas synes det beredningen angeläget att det statliga stödet utformas så, att det stärker de rent ekonomiska drivkrafterna för en förmånlig reorganisation.

Elektrifieringsberedningen fortsätter.

Statsbidragen för nyelektrifiering tar sikte närmast på att möjliggöra finansiering av utbyggnaderna men lämnas utan hänsyn till den därmed åstadkomna distributionens bärkraft på lång sikt eller de utförande företagens totalekonomi. Detta ansluter sig till bidragens syftemål. Huvudparten av den elektrifiering, som återstått, har icke varit ekonomiskt självbärande med rimliga tariffer, i vissa fall icke ens med bidrag intill fulla anläggningskostnaden utöver konsumenternas insatser, och den omständigheten att bidragen varit oberoende av det elektrifierande företagets totalekonomi har — i avsaknad av tvångsmedel — varit en ekonomisk förutsättning för att befintliga företag skall påtaga sig dylik nyelektrifiering. I motsats till vad kommittén förordar bör enligt beredningens mening motsvarande funktioner icke vara helt uteslutna vad upprustningsstödet beträffar, om icke värdet av detta skall bli betydligt reducerat.

I anslutning till det sagda förordar elektrifieringsberedningen, att bidrag bör kunna lämnas även till företag, som icke bedömes vara bärkraftiga på lång sikt, om detta är enda möjligheten för att illa ställda konsumenter skall få hjälp över huvud taget eller utan orimligt långt dröjsmål. Medelst lämpliga villkor kan enligt beredningen eventuella möjligheter för en rationalisering bevaras till en längre fram liggande tidpunkt. Företag, som påtager sig upprustning och distribution utanför sitt område, bör för befrämjande av gynnsam reorganisation kunna få rimliga bidrag utan hänsyn till totalekonomin.

Det för landsbygdistributionen erforderliga betydande kapitalet bör enligt elektrifieringsberedningen till helt övervägande del kunna förräntas utan att konsumenttarifferna behöver sättas otillfredsställande högt. Detta finner beredningen innebära, att medlen för nätupprustningen av normala

företag kan och bör vara i stor utsträckning vanliga lån. I detta sammanhang uttalar beredningen att elupprustningskommittén icke tillräckligt beaktat de vid nuvarande läge på kapitalmarknaden säkerligen otillräckliga möjligheterna att erhålla lån över huvud taget även om erforderliga säkerheter kan ordnas. Vid de av kommittén ifrågasatta statliga garantilånen kräves normal säkerhet från låntagarens sida och såvitt beredningen kan bedöma skulle en statlig garanti för upprustningslån till distributionsföretag ej ge den avsedda effekten, såvida det ej ordnas så, att normal säkerhet blir obehövlig. Även i sådant fall måste det enligt beredningen fastställas hur det skall förfaras, därest garantien måste tagas i anspråk, eftersom en realisering av säkerheten icke blir möjlig och den av låntagande företag bedrivna distributionen icke gärna kan få upphöra. Beredningen finner bäst, att det i samband med såväl sådan garanti som direkt utlämnande av statliga lån utan säkerhet kan på betryggande sätt ordnas så, att vid bristande betalning av räntor och amorteringar det låntagande företags nät övergår till staten såsom garant resp. långgivare. Med hänsyn till den verksamhet på elförsörjningsområdet, som staten själv bedriver, bör i sådant sammanhang berörd distribution kunna bli omhändertagen och fortsatt på tillfredsställande sätt.

Under hänvisning till att kraftledningslånefonden f. n. har otillräckliga kapitaltillgångar förordar elektrifieringsberedningen att de för upprustning av landsbygdens elnät avsedda medlen skall kunna användas icke endast till bidrag utan även till långivning.

Elektrifieringsberedningen erinrar om att ökade möjligheter att åstadkomma reorganisation skapats genom vissa ändringar i 1902 års lag, vilka ändringar genomförts av 1957 års riksdag. Dessa ökade möjligheter måste emellertid enligt beredningen befaras få en begränsad verkan under de närmaste åren till följd av att de redan beviljade koncessionerna i stor omfattning gäller under lång tid framåt. Därest så blir fallet, bör den upprustning med statsbidrag som förutsatts ske under de närmaste 5 åren ej ovillkorligt sammankopplas med den mera tidskrävande reorganisation, som kan äga rum i samband med omkoncessionering. För skapande av rimliga kraftförhållanden inom de mest eftersatta områdena måste därför praktiskt genomförbara lösningar sökas från fall till fall. Inriktningen vid bidragstilldelningen finner beredningen böra vara, att goda förutsättningar skapas för en successiv reorganisation så att stabila distributionsförhållanden ernås på lång sikt.

I sammanhanget må framhållas att 3 länsstyrelser, nämligen *länsstyrelserna i Kalmar, Gotlands och Norrbottens län* icke förväntar sig, att de framlagda förslagen i någon större mån skall komma att påverka detaljdistributionen inom de egna länens landsbygd, då rationaliseringen av eldistributionen genom vederbörande kraftföretags försorg fortskridit relativt långt.

Länsstyrelsen i Östergötlands län understryker vikten av att vid bedömandet av kostnaderna för upprustning av landsbygdens elnät det i möjligaste

mån klarlägges, vilken ökad förbrukning näten inom viss bestämd tid skall kunna tillgodose, samt efterlyser en allmängiltig regel för dimensioneringen av sådana nät. Det av kommittén gjorda uttalandet i förevarande avseende anser länsstyrelsen vara för vagt formulerat och kunna ge anledning till alltför subjektiva bedömanden. Enligt länsstyrelsens uppfattning bör det statliga upprustningsstödet angelägenhetsprövas. Samma synpunkt framföres av *Sveriges hantverks- och småindustriorganisation*. Denna organisation delar — liksom *statskontoret* — helt kommitténs mening om att elkraftförsörjningen i princip skall vara självbärande. Organisationen stöder även principen, att statligt stöd endast bör lämnas i den mån föreliggande möjligheter utnyttjats att skaffa kapital på annat sätt. *Landsbygdens elnämnd* förutsätter, att vederbörande myndigheter vid bedömningen härav beaktar föreliggande möjligheter att verkställa dylik upplåning till rimliga kostnader.

Vad särskilt gäller behovet av ändrade bestämmelser för kraftledningslånefonden understrykes detta — utöver förut angivna myndigheter — av bl. a. *vattenfallsstyrelsen, länsstyrelsen i Östergötlands län* och *Landsbygdens elnämnd*. Till kommitténs förslag om behovsprövning vid långivning från sagda fond ansluter sig *länsstyrelsen i Östergötlands län*. Däremot ställer sig *statskontoret* tveksamt till förslaget, då det torde i ej ringa grad komplicera prövningen av låneansökningarna.

Att lösa distributionsföretagens finansieringsproblem genom införandet av statlig kreditgaranti anser åtskilliga remissinstanser vara en lämplig utväg, så exempelvis *lantbruksstyrelsen, länsstyrelserna i Östergötlands och Västmanlands län* samt *Landsbygdens elnämnd*. *Vattenfallsstyrelsen* understryker, att den föreslagna lånegarantin icke löser huvudproblemet, hur statliga upprustningslån skall kunna lämnas utan säkerhet, så att upprustningen icke behöver anstå till dess registrering är genomförd. Det måste dessutom, framhåller styrelsen, fastställas vad som skall ske, när staten på grund av garantin får träda emellan med ränte- och amorteringsbetalning, detta bl. a. med hänsyn till att ett lokalt företags distribution icke gärna kan få upphöra och området avelektrifieras på grund av ekonomiskt fallissemang. Enligt styrelsens mening är det nödvändigt, att säkerhetsfrågan löses i förevarande sammanhang. Styrelsen erinrar därvid om sitt i ytt-rande över elkraftutredningens huvudbetänkande framförda förslag till lösning av spørsmålet, innebärande i princip att det låntagande företags nät och rörelse övergår till staten, därest vederbörliga ränte- och amorteringsbetalningar icke fullgöres. *Statskontoret*, som anser att ställning till lånegarantifrågan icke kan tagas utan en närmare utredning, anför att, därest garanti skulle komma att införas, kostnaderna för täckande av förluster, som statsverket åsamkas, bör bestridas av totalbeloppet å 50 miljoner kr. *Svenska elverksföreningen* och *Svenska vattenkraftföreningen* ställer sig likaledes tveksamma till lånegarantiformen och förordar närmare utredning. Enligt *riksräkenskapsverket* bör ett kreditgarantisystem, därest det

införes, omfatta såväl lån till nyelektrifiering som till upprustning av elnät. I samband därmed bör kraftledningslånefonden avvecklas. Enligt *länsstyrelsen i Östergötlands län* bör prövning av frågor om statsgaranti anförtros kommerskollegium.

V. Grunderna för det statliga upprustningsstödet

Elupprustningskommittén. Kommittén behandlar först frågan om formen för ett statligt stöd till upprustning av landsbygdens elnät och betonar därvid, såsom tidigare nämnts, att det för dylik upprustning avsedda beloppet på 50 miljoner kr. i princip icke bör utnyttjas för att tillhandahålla ett företag sådant kapital, som kan amorteras och förräntas på normalt sätt. Det kapital däremot, som företaget efter en upprustning ej skulle kunna amortera eller förränta, bör enligt kommittén tillföras företaget som direkt stöd, exempelvis i form av bidrag eller räntefritt lån. Kommittén erinrar härvid om att elkraftutredningen förordat, att upprustningsstöd i första hand skall utgå i form av räntefritt lån men att även ränte- och amorteringsfritt bidrag i mån av behov borde kunna tillämpas. Av vad elkraftutredningen anfört i frågan återger kommittén följande.

Grundläggande för konsumtionspriset är kraftföretagens årliga självkostnader för elkraftens produktion och distribution. Självkostnaderna skall normalt täckas genom konsumenternas kraftavgifter men ekonomiskt stöd från stat eller kommun etc. kan i olika fall vara befogat för att kraftavgifterna ej skall bli alltför betungande för konsumenterna.

I årskostnaderna ingår bl. a. kapitalkostnader, d. v. s. ränta och avskrivningar på anläggningskapitalet. Avskrivningarna sammanhänger med anläggningarnas förslitning och bör principiellt betraktas såsom ett uttryck för kostnaderna för anläggningarnas återställande till ursprungligt skick eller med annat ord förnyelse. I stället för avskrivningar kan man sålunda tala om kostnader för anläggningarnas förnyelse, betingade av förslitningen. Ekonomiskt stöd från stat eller kommun etc. kan ha formen amorterings- och räntefritt kapitalbidrag eller formen räntefritt lån. Kapitalbidrag från konsumenterna (engångsavgifter av olika slag) är icke att betrakta som något stöd i ovannämnda bemärkelse utan utgör en form av kraftavgifter.

Vid självkostnadsberäkningen bör i princip förnyelsekostnaden baseras på hela anläggningsvärdet, även om anläggningen till större eller mindre del har finansierats genom kapitalbidrag från konsumenterna, stat eller kommun etc. Successiv förnyelse erfordras för hela anläggningen och kostnadstäckningen för denna förnyelse bör om möjligt göras så, att det för verksamhetens kontinuerliga bedrivande i oförändrad omfattning principiellt icke skall erfordras några nya kapitalbidrag och ej heller — vid oförändrat penningvärde och även oförändrade förutsättningar i övrigt — någon framtida tariffhöjning. Kapitalbidraget medför sålunda för företaget ingen befrielse i fråga om förnyelsekostnader utan endast en mot bidragets storlek svarande räntebefrielse. Det kan göras gällande att denna princip är alltför hård gentemot de konsumenter, som genom kapitalbidrag (engångsavgifter) lämnat medel till en anläggnings byggande; genom att dessa kon-

sumenter genom de övriga kraftavgifterna får betala för samma anläggnings förnyelse får de i realiteten under anläggningens första livslängdsperiod betala den mot bidraget svarande anläggningsdelen två gånger. Fördelen för konsumenterna liksom för kraftföretaget ligger emellertid däri, att elkraftpriset kan påräknas förbli oförändrat och att några nya engångsavgifter icke kommer att erfordras trots den ursprungliga anläggningens begränsade livslängd.

Förenämnda princip leder till att ett eventuellt erforderligt ekonomiskt stöd från det allmänna i första hand bör ges sådan form, att det endast avlastar från räntekostnader i erforderlig grad. Endast i den mån så är nödvändigt för att lämna erforderlig stödverkan bör stödet även avlasta från förnyelsekostnader. Det kan självfallet göras gällande att om ett stöd med en bestämd stödverkan lämnas från det allmänna, är det matematiskt likvärdigt om stödet befriar företaget från den ena eller andra typen eller båda typerna av kostnader. Enligt elkraftutredningens uppfattning är det emellertid av icke oväsentlig psykologisk betydelse att stödet endast om det är nödvändigt får sådan form att det sammanställs med en kapitalförbrukning. En räntebefrielse är därför enligt elkraftutredningen psykologiskt sett mera tilltalande än en befrielse från såväl ränte- som förnyelsekostnader, även där stödverkan enligt de båda alternativen har samma storlek.

Elupprustningskommittén, som diskuterat möjligheten att ge det statliga stödet karaktär av räntefritt avskrivningslån, anför för egen del, att den funnit övervägande skäl tala för att sagda stöd ges i form av *bidrag*. *För en sådan lösning talar enligt kommittén dels att bidragsformen är administrativt enklare, dels att den har kraftigare stödverkan än ett räntefritt lån av samma storlek.*

Kommittén upptar härefter vissa med bidragsgivningen sammanhängande frågor till behandling.

Vid bedömningen av ett företags behov av statligt stöd för upprustning av en större eller mindre del av sitt distributionsnät bör enligt kommitténs mening företagets distributionsrörelse betraktas som en *odelbar ekonomisk enhet*. En relativt hög upprustningskostnad inom ett begränsat område bör sålunda principiellt ej berättiga till statligt stöd så länge kostnaden ej inverkar menligt på bärigheten av företaget som helhet betraktat. Kommittén anför vidare.

Denna princip, som innebär att upprustningsstödet bör baseras på en räntabilitetskalkyl för hela företagets distributionsverksamhet, förfäktades av elkraftutredningen utan att möta någon egentlig gensaga vid remissbehandlingen. Endast elektrifieringsberedningen, som föreslog att det för nyelektrifieringsbidrag avsedda s. k. befrämjandeanslaget borde förstärkas och användas även för upprustningsbidrag, ansåg att en behovsprövning av ett helt distributionsförelag borde undvikas, när den skulle bli tidsödande och kostnadskrävande och därjämte innebära så komplicerade förhållanden, att den hittills dokumenterade villigheten hos distributörerna att genomföra nyelektrifieringar otvivelaktigt skulle minska. Elektrifieringsberedningen tillägger emellertid att en tillämpning av en behovsprövning bör åtminstone förutsätta, att detta uppväges av att den av elkraftutredningen förordade distributionsskyldigheten först blivit införd.

Den genom 1957 års lagstiftning införda distributionsskyldigheten innebär plikt för områdeskoncessionshavare med yrkesmässig distribution att, om ej särskilda skäl är till undantag, tillhandahålla ström åt envar som inom området har behov därav för normalt förbrukningsändamål. Om ett elektrifieringsprojekt i förhållande till anslutningen blir så dyrt i utbyggnad att elektrifieringen inte förräntar distributörens kapitalinsats eller vid tillämpning av normala taxor till följd av drift- och underhållskostnaderna beräknas ge årliga underskott, så kan givetvis skäl till undantag från distributionsplikten föreligga. Det bör emellertid icke kunna krävas, att varje särskilt elektrifieringsobjekt skall vid en separat kalkyl visa sig bärande, utan distributionsskyldigheten måste rimligen innefatta även sådana elektrifieringsobjekt, som i och för sig medför årliga underskott, därest detta utjämnas genom övervinster på andra håll. Ett distributionsföretag med god ekonomi och i allmänhet goda distributionsförutsättningar, exempelvis tätbygd, bör icke kunna undandraga sig varje egen insats för ett elektrifieringsobjekt med hänvisning till att detta, separat sett, kan bedömas som mindre gynnsamt. Distributionsplikten kan på så sätt anses innebära ett krav på vissa jämkningar i det rent affärsmässiga betraktelsesättet, när de kan ske utan avsevärt men för rörelsen som helhet.

Det är möjligt, anför elupprustningskommittén vidare, att med ledning av en räntabilitetskalkyl för hela det stödsökande företagens verksamhet fastställa den grundavgift enligt normaltariffen, som företaget måste tillämpa för att rörelsen skall vara att anse som bärkraftig, därest upprustningen finansierades genom vanliga kreditformer. Subventionsbeloppet kan sedan bestämmas till det kapital, som erfordras för att nämnda grundavgift skall reduceras till ett normalt värde. Enligt elkraftutredningens mening borde subventionsgränsen motsvara en grundavgift i normaltariffen av 12 kr. per normaltariffenhet och år, men justeras i den mån de normala självkostnaderna för detaljdistribuerad elkraft så motiverade. Vattenfallsstyrelsen liksom flertalet större kraftföretag tillämpade fram till den 1 januari 1958 en grundavgift av 10 kr. 50 öre.¹ Den föreslagna gränsen 12 kr. representerade sålunda — även utan den justering uppåt, som kunde vara påkallad enligt elkraftutredningens uttalande — intill nyssnämnda tidpunkt en grundavgift, som låg högre än den vanligen förekommande.

Elupprustningskommittén anser det olämpligt att anknyta statsbidraget till ett elkraftpris, som är högre än normalt. Nödgas ett upprustat företag hålla avsevärt högre pris än grannföretagen, har den undanröjda olägenheten av dålig elservice endast utbytt mot en ny olägenhet, nämligen för högt pris. Även om det subventionerade företaget i alla andra hänseenden är rationellt kan då en eljest onödig överlåtelse till ett grannföretag, som kan erbjuda den vanliga taxan, lätt bli aktuell. Kommittén förordar därför, att upprustningsbidraget principiellt avväges så, att *det bidragssökande företaget får möjlighet tillämpa det elkraftpris, som är att anse som normalt för den bygd där företaget har sin verksamhet.*

I sammanhanget erinrar kommittén om att elkraftutredningen föreslagit

¹ Enligt beslut om taxeändring har grundavgiften höjts fr. o. m. sagda datum till i allmänhet 12 kr. 50 öre.

den maximiregeln, att summan av det statliga bidraget och samtidigt utlämnat räntebärande lån för ett visst upprustningsprojekt icke fick överstiga upprustningskostnaden jämte i samband med upprustningen eventuellt erforderlig täckning eller omläggning av företagets skulder. Genom denna regel skulle omöjliggöras, att bidraget till en del fick karaktär av fond, vars avkastning skulle användas att täcka årliga driftunderskott. Enligt elupprustningskommitténs uppfattning är det emellertid föga antagligt, att ett företag, som behöver bidrag till upprustningen till så stort belopp, att maximiregeln blir tillämplig, kan vara en lämplig enhet för distributionsverksamhet. *Kommittén anser därför, att företag med sådant ekonomiskt läge bör bli föremål för reorganisation.*

Vid uppgörandet av den räntabilitetskalkyl, som skall ligga till grund för bestämmandet av bidragsbeloppets storlek, bör man enligt kommittén räkna med en sådan standard för anläggningarna, att den, utan att vara onödigt dyrbar, ger det upprustade företaget möjlighet att på längre sikt effektivt fullgöra sin distributionskyldighet. De tekniska data, som härför erfordras, bör anges i en upprustningsplan, vilken skall fastställas av den centrala myndighet som handlägger ärenden rörande upprustningsbidrag. Vilka uppgifter en sådan räntabilitetskalkyl bör innehålla framgår av en av särskild expert på kommitténs uppdrag utarbetad promemoria med preliminärt förslag till formulär för ansökan om statsbidrag till upprustning av elektriska distributionsanläggningar. Nämda förslag, vilket fogats som bilaga till kommitténs betänkande och vartill här torde få hänvisas, är utarbetat utifrån den grundläggande förutsättningen, att endast rationella distributionsenheter skall erhålla bidrag. Det förutsättes sålunda, att bidragen icke skall kunna användas för att på längre sikt konservera sådana företagsenheter, som icke kan göras ekonomiskt bärkraftiga. *Ekonomisk bärkraft har ansetts föreligga, om den för ett företag uppgjorda räntabilitetskalkylen utvisar, att företaget är i stånd att förränta och amortera sina lån och att därutöver under en 30-årsperiod verkställa avskrivningar eller avsättningar till förnyelsefond med belopp som sammanlagt svarar mot nyanskaffningsvärdet för den totala anläggningen.*

Elupprustningskommittén, som icke funnit anledning att närmare ingå på den beräkningsmetodik, som använts i expertförslaget, framhåller, att den i detsamma angivna grundsatsen i möjligaste mån bör vara vägledande vid upprustningsarbetets genomförande. Kommittén anser sig emellertid i sammanhanget böra erinra om det förhållandet, att *avsättning till förnyelsefond försväras genom nuvarande skattelagstiftning*. En omprövning av hit hörande bestämmelser är därför enligt kommitténs mening önskvärd.

Statsbidrag till upprustning av elnät bör enligt kommittén, liksom nu sker beträffande statsbidrag till nyelektrifiering, utbetalas av länsstyrelsen. Hela bidraget bör dock icke få lyftas i förskott. Kommittén föreslår, att *en tredjedel av statsbidraget skall innehållas till dess dels intyg av vederbörande kontrollant företetts, utvisande att upprustningsåtgärderna utförts i enlighet med den av myndigheten för varje särskilt fall godkända upprustningsplanen, dels den verkliga anläggningskostnaden fastställts.*

Enligt elupprustningskommitténs mening är det av vikt, att kontroll sker av att upprustningen verkligen genomförts i enlighet med den upprustningsplan, som legat till grund för bidragets bestämmande. Om utförandet i verkligheten skett med en annan standard än den förutsatta, kan fråga om ändring av statsbidragets storlek uppstå. Gällande kontrollföreskrifter rörande användningen av elektrifieringsbidrag från anslaget Befrämjande av landsbygdens elektrifiering är enligt kommitténs mening icke tillfredsställande. Såsom allmänt villkor för åtnjutande av statsbidrag från nämnda anslag föreskrives, att bidragstagaren i en till länsstyrelsen avlämnad förbindelse skall förplikta sig bl. a. att för anläggningens planläggning och utförande anlita av kommerskollegium godkänd kontrollant. Någon undersökning av att sådan kontrollant verkligen använts behöver ej ske. Enligt kommittén har erfarenheten visat, att för kontrollen icke sällan anlitas någon hos vederbörande företag anställd ingenjör, som är av kommerskollegium godkänd installatör. Kommittén framhåller, att kommerskollegii godkännande enligt kungörelsen den 2 juni 1939, nr 219, angående behörighet att vid elektriska starkströmsledningarna utföra installationsarbete icke i och för sig innebär, att vederbörande godtages som kontrollant vid planläggning och utförande av viss anläggning. Behörighetsbevis kan, allt efter kompetensgrad, gälla A-, B- eller C-behörighet. Många installatörer, särskilt i lägsta kompetensklassen, har, anför kommittén, uppenbarligen ej tillräckliga kvalifikationer som anläggningskontrollanter. Kontroll utförd av person, som är anställd hos det företag, vars anläggningar kontrolleras, bör icke heller godtagas. Vid sådana upprustningsåtgärder, som blir subventionerade med statsbidrag och som är så omfattande att s. k. drifttillståndsbesiktning — d. v. s. kontroll av att anläggningen fyller säkerhetsföreskrifternas krav — erfordras, bör enligt kommittén lämpligen den intygsgivare, som anlitas för besiktningen och vars vederhäftighet är godtagen av vederbörande överinspektör, samtidigt kunna kontrollera, att upprustningsplanen följts och utfärda sådant intyg därom, som kräves för att sista delen av statsbidraget skall få lyftas. Även i sådant fall bör dock gälla att den person, som fullgör drifttillståndsbesiktningen, icke i egenskap av anställd eller eljest kan ha partsintresse. Då det är angeläget, att som kontrollant endast fullt opartisk och sakkunnig person godtages föreslår kommittén, att kontrollant i varje särskilt fall förordnas av kommerskollegium.

En kontroll av att upprustningsbidraget även tjänar syftet att åstadkomma företag med bestående bärighet och förmåga att fullgöra sin distributionskyldighet skulle innebära en fortlöpande kontroll, icke blott av distributionsanläggningarnas tillstånd utan även av företagets ekonomi och administration, som inte är praktiskt genomförbar. Emellertid får den allmänna tillsynsskyldighet, som åligger statens elektriska inspektion efter det de nya lagbestämmelserna om distributionskyldighet trätt i kraft, anses omfatta distributionsanläggningarnas godtagbarhet även med avseende på driftsäkerhet och belastningsbarhet.

Redan nu har överinspektörerna i uppdrag att övervaka företag, som er-

hållit statslån. Förteckning över låntagande företag överlämnas till inspektörerna från kommerskollegium med anmodan, att de vid sina besiktningar skall ägna särskild uppmärksamhet åt dessa företag. Inspektörerna skall till kollegium meddela sina iakttagelser rörande anläggningarnas skötsel i tekniskt avseende och rörande företagens ekonomiska förhållanden, i den utsträckning detta är möjligt, för att kollegium, i händelse ett dylikt företag befaras vara ekonomiskt svagt, skall få sin uppmärksamhet fästad därvid. På liknande sätt bör jämlikt kommitténs uppfattning överinspektörerna få i uppdrag att övervaka företag, som fått upprustningsbidrag. Genom elektrifieringsberedningens försorg bör inspektörerna hållas underrettade om vilka företag, som fått sådana bidrag.

I vissa situationer kan ett obehörigt utnyttjande av statsbidraget tänkas förekomma, som bör föranleda återbetalning. Om exempelvis ett distributionsföretag i enskild persons ägo upprustar sitt distributionsnät med statsbidrag och strax därefter överlåter nätet till annat företag, kan säljaren tänkas göra en obehörig vinst. För att förebygga dylika spekulativa försäljningar föreslår kommittén, att kommerskollegium i samband med prövning av koncession eller överlåtelsestillstånd i de fall där statsbidraget erhållits inom förslagsvis senaste 15-årsperiod skall äga pröva spørsmålet om och i vilken utsträckning uppbyret bidrag skall återbetalas.

Elupprustningskommittén går härfter närmare in på frågan om reorganisation av irrationella företag och framhåller därvid inledningsvis, att dylik åtgärd kan aktualiseras i samband med ansökan om dels förnyad koncession i anledning av koncessionstidens utlöpande, dels tillstånd till överlåtelse av koncession och dels upprustningsbidrag. I alla dessa fall kan en undersökning behöva ske av berörda företags tekniska, ekonomiska och organisatoriska förutsättningar innan ansökan slutligen prövas och avgöres.

Enligt elkraftutredningen borde under normala förutsättningar den minsta storlek hos de självständiga distributionsenheterna, som borde eftersträvas vid rationaliseringen, kunna sättas till i runt tal 15 000 normaltariffenheter, motsvarande omkring 2 000 förbrukare eller ett geografiskt område med omkring 7 000 invånare. En omorganisation efter denna huvudregel skulle emellertid enligt elkraftutredningen få en mycket stor räckvidd för landsbygdsdistributionen, i det att praktiskt taget alla distributionsföretag måste bli berörda. Enbart med en höjning av den genomsnittliga företagsstorleken till 2 000 förbrukare per företag beräknade sålunda utredningen att antalet företag skulle reduceras från dåvarande ca 2 750 till ca 450. De av utredningen angivna siffrorna fick därför endast anses utgöra grova riktvärden, varifrån betydande avvikelser måste göras i olika fall med hänsyn till de lokala förhållandena.

Att på förhand binda sig för några fixa gränser för företagsstorleken är enligt elupprustningskommitténs mening icke lämpligt. Vid bedömningen av den för en bygd lämpligaste storleken på ett eldistributionsföretag är

man beroende av många olika lokala faktorer. Det finns exempelvis, anför kommittén, många mindre företag mot vilka ur företagsekonomisk synpunkt inga anmärkningar kan resas. Kommittén anser därför, att avgörande vikt ej bör läggas vid företagsstorleken i och för sig utan vid alla de faktorer, som inverkar på företagets förmåga att framdeles beständigt fullgöra sin distributionsskyldighet med rimliga taxor.

Beträffande frågan om vilka vägar, som borde väljas för en samordning av irrationella distributionsföretag, framhöll elkraftutredningen, att huvudsakligen 3 alternativa principlösningar kunde ifrågakomma, nämligen att distributionen övertogs

- 1) av de ledande storföretagen, vart och ett inom sitt försörjningsområde,
- 2) av vederbörande kommuner eller av kommunala samorganisationer eller
- 3) av annat lämpligt förefintligt eller för ändamålet bildat företag av mer eller mindre lokal karaktär.

Elkraftutredningen gjorde följande värdering av dessa alternativ.

Ur rent teknisk-ekonomisk synvinkel skulle man otvivelaktigt böra eftersträva mycket stora företag. Av de angivna alternativen vore med denna utgångspunkt det förstnämnda att föredraga. Åtskilliga skäl, som tidigare delvis åberopats såsom argument mot förststatligande, talar dock för att enheter av mera begränsad storlek bör så långt det är möjligt eftersträvas, bl. a. önskvärdenheten av lokal medverkan, ansvarstagande och självbestämmanderätt i detaljdistributionsfrågor. Härtill kommer synpunkten att man icke onödigtvis bör göra ingripanden i bestående förhållanden. Som ett argument mot det andra alternativet, innebärande en generell kommunalisering av landsbygdsdistributionen, kan tekniska svårigheter åberopas, alldestund de befintliga detaljdistributionsnäten oftast sträcker sig över kommungränserna. Det tredje alternativet, som närmast åsyftar att sammanföra flera småföretag inbördes till enheter av lokal karaktär, synes sålunda vara det i princip mest naturliga. Möjligt är givetvis att allt efter omständigheterna på olika håll tillämpa skilda alternativ, varvid självbärande verksamhet, tillfredsställande teknisk standard och ett någorlunda enhetligt pris bör eftersträvas.

Elupprustningskommittén anser i likhet med elkraftutredningen att vid reorganisationen av detaljdistributionen företagsenheter av mera begränsad storlek bör så långt det är möjligt eftersträvas med hänsyn till önskvärdenheten av lokal medverkan, ansvarstagande och självbestämmanderätt i detaljdistributionsfrågor. De företagsformer, som bäst synes lämpa sig för tillvaratagande av dessa intressen, är enligt elupprustningskommitténs uppfattning kommunalt företag och ekonomisk förening. Kommittén motiverar dessa sina synpunkter sålunda.

För näringslivet och välståndsutvecklingen överhuvud inom en bygd är otvivelaktigt elkraftförsörjningen av vital betydelse. Mångenstädes — särskilt i städerna — har elkraftförsörjningen såsom en viktig kommunal angelägenhet övertagits av vederbörande kommun. På landsbygden kommer de lokala intressena ofta till uttryck genom att distributionen ombesörjes av ett lokalt distributionsföretag i form av ekonomisk förening eller aktiebolag med konsumenterna som delägare. De enheter, som sålunda tillvaratagit de

lokala elektrifieringsintressena på landsbygden, har emellertid många gånger visat sig vara tekniskt-ekonomiskt otillräckliga. Den enda väg, som i praktiken stått öppen för en rationalisering, har varit att det lokala företaget övertagits av det råkraftlevererande storföretaget. Den upprustning av näten och därav beroende tekniska förbättringar, som skett i samband med övertagandet, kan emellertid ha vunnits på bekostnad av bygdens eget direkta inflytande på kraftförsörjningsförhållandena. Det är fullt naturligt, att lokala önskemål ej kan bli på samma sätt beaktade av ett storföretag som av ett lokalt företag.

Eftersom den lokala eldistributionen till sin natur måste anses vara en lokal angelägenhet av största vikt bör enligt kommitténs mening alternativ 2) och 3) få en möjlighet att prövas jämsides med alternativ 1) när reorganisationsfrågan i en bygd skall lösas. Denna möjlighet står icke till buds f. n. och det torde i första hand vara detta förhållande som gjort, att ett stort antal småföretag på landsbygden övertagits av vederbörande storföretag, medan sammanslagningar mellan medelstora och små företag inbördes förekommit endast i mycket begränsad omfattning. Även kommunalisering av icke bärkraftiga landsbygdsföretag har förekommit endast undantagsvis. Där så skett — exempelvis i ett par fall i Kronobergs län — synes resultatet ha blivit tillfredsställande.

Yttranden. Kommitténs förslag att det statliga stödet skall utgå i form av bidrag tillstyrkes eller lämnas utan erinran i flertalet utlåtanden. Angelägenheten av att jämväl distributionsföretagens lånebehov blir tillgodosedda i vederbörlig omfattning framhålles samtidigt av ett flertal remissinstanser.

Kommerskollegium utgår från att elupprustningskommittén genom sitt uttalande att övervägande skäl talar för att stödet till de elektriska distributionsföretagen bör lämnas som bidrag, ej velat säga att lån ur kraftledningslånefonden ej längre bör förekomma. Denna stödform är enligt kollegium alltjämt erforderlig med hänsyn till att upprustning genom bidrag på grund av anslagsmedlens otillräcklighet ej torde kunna genomföras i önskvärd omfattning. Härtill kommer enligt kollegium att i åtskilliga fall omständigheterna kan vara sådana, att lån men ej bidrag bör beviljas. Avgörande härför bör vara den ekonomiska styrkan hos det distributionsföretag, som är i behov av statligt stöd. Vid tillfredsställande styrka bör den för det allmänna minst betungande stödformen, alltså lån, utnyttjas. Bidrag bör enligt ämbetsverkets mening i princip beviljas endast i sådana fall, där en nödvändig upprustning eljest skulle leda till taxor, som är högre än som kan anses rimligt. Enligt kollegii åsikt kan det därvid visa sig lämpligt att staten lämnar både lån och bidrag. Stöd enbart i form av bidrag blir då särskilt aktuellt när det gäller sådana mindre företag, som på längre sikt icke kan bestå som självständiga enheter utan efter hand bör uppgå i större företag.

Vattenfallsstyrelsen anför bl. a. följande.

Kraftledningslånefonden har f. n. helt otillräcklig medelstillgång. En försättning för att upprustningsstödet skall verka på avsett sätt måste därför vara, att fondens resurser förstärkes medelst anslagsanvisning eller att annan möjlighet för statliga lån ordnas. Om så sker vid sidan om de avdelade

medlen, 50 miljoner kr., skulle detta vara en för landsbygdistributionen gynnsam lösning, vilken enligt styrelsens mening icke skulle innebära annat än en tillbörlig omfattning av det statliga stödet. Men i motsatt fall, exempelvis om kraftledningslånefonden icke erhåller självständigt tillskott för budgetåret 1958/59 samtidigt med att upprustningsstödet blir tillgängligt, är det bättre för ernående av största möjliga reella stödverkan, att det avdelade beloppet fördelas på lån — exempelvis anslag till kraftledningslånefonden — och bidrag. Att låta lånesvårigheter föranleda större bidrag än vad som erfordras ur räntabilitetssynpunkt bör icke ifrågakomma, då något sådant skulle tämligen godtyckligt och orättvist ge vissa distributörer statligt stöd utöver konstaterat behov och icke medföra större realverkan av det begränsade stödbeloppet än om den föreslagna enkla, närmast rent bokföringsmässiga, åtgärden att göra nämnda belopp användbart även för lån vidtages.

Därest anslaget skall användas för såväl lån som bidrag bör enligt vattenfallsstyrelsen i begynnelseanslag anvisas 10 miljoner kr., varav 5 miljoner kr. som lån och lika mycket som bidrag. Även *elektrifieringsberedningen* förordar, under hänvisning till att kraftledningslånefonden f. n. har otillräckliga resurser, att för upprustningsverksamheten avsedda medel skall utnyttjas för såväl lån som bidrag. Liknande synpunkter framföres av *Svenska elverksföreningen* och *Svenska vattenkraftföreningen*, vilka föreningar emellertid anser, att fördelningen mellan lån och bidrag ej bör i förhand bindas utan anpassning ske efterhand som ansökningar om statligt stöd inkommer. Bl. a. *länsstyrelserna i Uppsala* och *Östergötlands län* understryker vikten av att samtidigt med att upprustningsfrågan löses åtgärder vidtages för tillgodoseende av distributionsföretagens lånebehov.

Länsstyrelsen i Blekinge län ifrågasätter, om icke upprustningsstödet bör kunna utgå i form av såväl bidrag som räntefritt lån. *Sveriges hantverks- och småindustriorganisation* känner sig icke övertygad av kommitténs argumentering för bidragsformen utan anser, att räntefritt lån i varje fall är av viss psykologisk betydelse och kan innebära en framtida möjlighet till återbetalning, därest konjunkturerna för distributionsföretagen av olika skäl skulle förbättras.

I valet mellan bidrag och lån anför *länsstyrelsen i Kalmar län* till stöd för bidragsformen, att åtskilliga företag icke skulle bli tillräckligt hjälpta genom lån. Skyldigheten att förränta och amortera ett erhållet lån skulle enligt länsstyrelsens mening för många företag innebära så stora ekonomiska påfrestningar, att de måste reorganiseras, d. v. s. i allmänhet övertagas av större företag. Härigenom skulle det lokala bygdeintresset ofta bli lidande. Att det statliga stödet bör lämnas såsom bidrag och icke såsom räntefritt lån anser *länsstyrelsen i Hallands län* vara en nödvändig konsekvens av det förhållandet, att beloppet avser att täcka sådant behov av kapitaltillskott, som icke enligt uppgjord räntabilitetskalkyl kan göras till föremål för amortering.

Riksföreningen för elektrifieringen på landsbygden framhåller vikten av att övergångsbestämmelser införes för sådana upprustningsföretag, som redan är planerade eller påbörjade.

Mot kommitténs förslag, att vid bedömningen av ett företags behov av statligt stöd företagets distributionsrörelse skall betraktas som en odelbar ekonomisk enhet har vissa erinringar framförts. *Vattenfallsstyrelsen* anser visserligen föga vara att erinra, när åtgärderna avser ursprungliga eller hävdvunna distributionsområden. En konsekvent tillämpning medför emellertid enligt styrelsens mening, att man berövar sig det så gott som enda till buds stående ekonomiska incitamentet för den önskvärda reorganisationen av landsbygdsföretagen. Styrelsen förordar därför i överensstämmelse med av elkraftutredningen på sin tid framfört förslag, att ett företag som övertar och upprustar ett annats nät skall kunna tilldelas ett bidrag, beräknat som om det övertagna företaget skulle kvarstå och självt ombesörja upprustningen. Hänsyn skall dock tagas till gynnsammare råkraftskostnader, proportionsvis mindre administrationskostnader m. m. för det sammanlagda företaget. I princip samma förslag har framförts av bl. a. *länsstyrelserna i Stockholms, Uppsala, Östergötlands, Kronobergs, Örebro, Gävleborgs och Västerbottens län, elektrifieringsberedningen, lantbruksstyrelsen, Svenska elverksföreningen och Svenska vattenkraftföreningen.*

Enligt kommittén bör upprustningsbidraget principiellt så avvägas, att det bidragssökande företaget får möjlighet att tillämpa ett normalt elkraftpris, d. v. s. det pris som är att anse som normalt för den bygd, där företaget har sin verksamhet. *Statskontoret* finner sig icke kunna godtaga en dylik metod för bidragsbestämningen, enär den i alltför stor utsträckning skulle påverkas av lokala förhållanden. Enligt ämbetsverkets mening bör i stället beaktas elkraftpriset i sådana delar av landet, som i fråga om befolkningstäthet, näringslivets struktur och andra i sammanhanget relevanta faktorer, är närmast jämförliga med den bygd, där sökandeföretaget är beläget. Bidraget torde vidare lämpligen i intet fall böra avvägas efter ett lägre pris än vattenfallsstyrelsen tillämpar för i ärendet omnämnd grundavgift. Enligt vad i betänkandet angivits uppgår detta pris f. n. till 12 kr. 50 öre.

Länsstyrelsen i Blekinge län anser för sin del att begreppet bygd bör vidgas till att avse landsdel. Det synes nämligen länsstyrelsen olämpligt, att rätten till bidrag eller bidrags storlek göres beroende av den mer eller mindre tillfälliga kraftprisnivån hos ett antal grannföretag i bygden, i all synnerhet som låga kraftpriser ofta visat sig sammanhännga med eftersatt underhåll. Samma synpunkter anföres av *länsstyrelsen i Kopparbergs län, Svenska elverksföreningen och Svenska vattenkraftföreningen.* Till den av kommittén hävdade uppfattningen har däremot *vattenfallsstyrelsen och Landsbygdens elnämnd* anslutit sig.

Beträffande det av elupprustningskommittén liksom tidigare av elkraftutredningen angivna kriteriet på ekonomisk bärkraft, nämligen att företaget skall kunna förränta och amortera de normala lånen samt därutöver under en 30-årsperiod verkställa avskrivningar eller avsättningar till förnyelsefond med belopp, som sammanlagt svarar mot nyanskaffningsvärdet för den totala anläggningen, anför *vattenfallsstyrelsen* följande.

Mot den principiella bakgrunden för denna inriktning är intet att iuvända och det vore förmånligt, därest därmed de hjälpta företagen med säkerhet kunde erhålla sådan ekonomi, att behov av statligt stöd i fortsättningen icke uppkommer. Vattenfallsstyrelsen anser emellertid det oaktat, att bidragen bör inriktas enbart på att företaget skall klara de kända verkliga utläggerna, däribland räntor och amorteringar för lån. Motiven härför är dels att den extra bidragstilldelning, som den förstnämnda målsättningen medför, i många fall blir onödig och kommer att, när totala tillgången på bidragsmedel är given, reducera det därmed ernåeliga reella resultatet, dels att det önskvärda uppordnandet för all framtid långt ifrån kan säkerställas praktiskt, dels slutligen att nuvarande beskattningsregler gör den frikostigare bidragstilldelningen även teoretiskt oriktig, såvida icke hänsyn tagges till åtföljande skatteutgifter, vilket skulle medföra ännu mycket större extrabidrag och ytterligare inkräktande på de totala medelsresurserna.

Följande omständigheter talar för att den frikostigare bidragstilldelningen är onödig och innebär slöseri med tillgängliga medel: den behövs icke vare sig för att upprustning skall komma till stånd eller för stödets verkan som incitament för reorganisation; företaget kan i fortsättningen få sina ekonomiska förutsättningar förbättrade t. ex. genom tillkomsten av tätorter och industrier inom området, och likaså kan det komma att uppgå i annat företag; schablonkalkylerna bygger på konstant omfattning av företagets distribution, men enligt all erfarenhet kommer kraftförbrukningen överallt att utvecklas även i fortsättningen med åtföljande behov av förstärkningar och nätkompletteringar, så att efter 30 år verkan av ett vid periodens början erhållet bidragsbelopp icke längre är märkbar. Att stödbehovet i fortsättningen trots det frikostigare bidraget icke uteblir kan bero dels på att företagen icke verkställer avsedd fondavsättning utan i stället sänker sina tariffer — en nära till hands liggande åtgärd för undvikande av skattebetalning, att räkna med att sedermera återtaga något från konsumenterna medelst nya engångsinsatser är verklighetsfrämmande — dels på att erforderliga förstärkningar icke kan genomföras med full ekonomi, dels på penningvärdeförsämring under 30-årsperioden.

Svenska elverksföreningen och *Svenska vattenkraftföreningen* anser likaledes den av kommittén gjorda bedömningen icke rimlig, när den samtidiga amorteringen och avskrivningen torde innebära, att kraven på räntabilitet sättes för höga. Vid bibehållen kraftprisnivå blir därvid anspråken på amorterings- och räntefria bidrag orimligt stora. Enligt föreningarnas mening bör sålunda stödverksamheten bli effektivare, om sådana avsättningar till förnyelsefond icke förutsättes. Liknande synpunkter anföres av *länsstyrelsen i Östergötlands län*.

I kommitténs uttalande om önskvärdheten av jämkning i skattelagstiftningen för underlättande av avsättningar till förnyelsefond instämmer bl. a. *länsstyrelserna i Uppsala, Gotlands och Västerbottens län*, *vattenfallsstyrelsen*, *Landsbygdens elnämnd*, *Svenska elverksföreningen* och *Svenska vattenkraftföreningen* samt *Sveriges hantverks- och småindustriorganisation*.

Den av kommittén föreslagna bestämmelsen, att en tredjedel av beviljat bidrag skall innehållas till dess avsedd upprustning är klar anser *vattenfallsstyrelsen* vid nuvarande läge på kapitalmarknaden

bereda så stora svårigheter, att undantag bör kunna medgivas, detta helst som det i åtskilliga fall kan vara lämpligt att i motsats till vad som är fallet vid nyelektrifiering fördela upprustningsarbetet på flera år.

Mot de av kommittén uppdragna riktlinjerna för *erforderliga kontrollåtgärder* har några erinringar ej gjorts. Bl. a. *länsstyrelsen i Kristianstads län* hyser emellertid vissa farhågor rörande möjligheterna att erhålla fullt opartisk experthjälp i tillräcklig omfattning. *Svenska elverksföreningen* och *Svenska vattenkraftföreningen* föreslår att, som ett led i kontrollverksamheten, företag som erhåller upprustningsbidrag årligen skall tillställa elektrifieringsberedningen vederhäftig årsberättelse.

Kommitténs förordande av den ekonomiska föreningen och det kommunala företaget som *lämpliga företagsformer* för eldistribution på landsbygden har bemötts i ett stort antal yttranden. Därvid har i många fall ansetts, att företräde icke bör ges viss typ av företag utan att omständigheterna i varje särskilt fall bör få avgöra, vilken företagsform som är lämpligast. Denna ståndpunkt har intagits av bl. a. *länsstyrelserna i Uppsala, Östergötlands, Kronobergs, Malmöhus* och *Hallands län, Svenska elverksföreningen* och *Svenska vattenkraftföreningen*. Enligt *länsstyrelsen i Kristianstads län* bör största vikt fästas vid vederbörande företags egen åsikt i frågan. *Vattenfallsstyrelsen* anser uppenbart, att den i varje särskilt fall gynnsammaste till buds stående lösningen bör föredragas. Styrelsen är emellertid av den meningen, att föga möjlighet att välja kommer att föreligga utan att verklighetens krav kommer att överväga över i förväg uttalade allmänna önskemål.

Till kommitténs uppfattning i frågan har däremot bl. a. *Landsbygdens elnämnd* anslutit sig. *Länsstyrelsen i Kalmar län* anser, att de lokala intressena bäst tillgodoses genom att främst kommunerna intresseras för att medelst kommunala företag åtaga sig ansvaret för den lokala eldistributionen. Visserligen, anför länsstyrelsen, kan i ett och annat fall göras gällande, att en kommun icke utgör ett ur teknisk och ekonomisk synpunkt lämpligt distributionsområde. Men dessa olägenheter bör enligt länsstyrelsens mening kunna i de allra flesta fall undvikas genom överenskommelser beträffande gränsområdena. Även *länsstyrelserna i Älvsborgs* och *Norrbottnens län* samt *styrelsen för Svenska landskommunernas förbund* anser, att den kommunala företagsformen bör ges företräde. En mera tveksam inställning redovisas däremot av *länsstyrelserna i Blekinge, Malmöhus* och *Hallands län*. Särskilt ifrågasättes, om kommunen i allmänhet utgör ett lämpligt underlag för en bärkraftig distributionsverksamhet. Avgränsningen av distributionsområdena torde nämligen oftast få göras beroende av andra omständigheter än kommungränserna. I förevarande fråga framhåller *statens elektriska inspektion*, att erfarenheten visat, att större enheter än vad som motsvarar en genomsnittlig landskommun bör eftersträvas vid åtgärder för rationalisering.

VI. Administrationen av elnätupprustningen

Elupprustningskommittén. Kommittén erinrar inledningsvis om att enligt elkraftutredningens förslag den statliga reglerande, kontrollerande, rådgivande och stödjande verksamheten borde samlas inom ett nybildat centralt organ (statens elnämnd) med två underorganisationer, en för tillsynsverksamheten (statens elektriska inspektion) och en för rationaliseringsarbetet (statens elingenjörsorganisation). Den sålunda föreslagna organisationen avsågs övertaga verksamheten från och ersätta kommerskollegii elektriska byrå, statens elektriska inspektion, elektrifieringsberedningen och statens prisregleringsnämnd för elektrisk ström. Därjämte skulle organisationen handha det nytillkommande rationaliseringsarbetet.

Elkraftutredningens förslag om inrättandet av statens elnämnd och elingenjörsorganisation har emellertid, såsom tidigare berörts, icke lett till några åtgärder från statsmakternas sida. Däremot har enligt beslut av 1956 och 1957 års riksdagar viss utökning skett av personalen vid kommerskollegii elektriska byrå och statens elektriska inspektion. Därjämte föreligger förslag i 1958 års statsverksproposition (X ht p. 4) om ytterligare förstärkning av personalen vid förstnämnda institution fr. o. m. den 1 juli i år.

De genom tillkomsten av ett statsanslag för upprustningsstöd aktuella uppgifterna — bidragsgivning och rationaliseringsverksamhet — bör enligt kommitténs mening, i den mån de innefattar slutliga beslut i hithörande ärenden, ankomma på de centrala organ, som f. n. handhar närmast motsvarande uppgifter, d. v. s. i första hand kommerskollegium och elektrifieringsberedningen. Innan kommittén närmare ingår på spörsmålet beträffande den centrala administrationen upptar den emellertid till behandling frågan om vilka organ, som skall fullgöra den regionala verksamheten. Denna avsåg elkraftutredningen för sin del att hänskjuta till en särskild distriktsorganisation (statens elingenjörsorganisation).

Elupprustningskommittén erinrar om att de personalförstärkningar inom statens elektriska inspektion som medgavs av 1957 års riksdag avsåg att öppna möjlighet att i begränsad omfattning utnyttja de vid inspektionen anställda överinspektörerna i rationaliseringsarbetet. De rationaliseringsfrågor som kommittén i det föregående föreslagit skola upptagas vid prövningen av ärenden rörande statsbidrag till upprustning av elnät torde komma att medföra behov av en intensifiering av rationaliseringsarbetet under de närmaste åren, som ej kunnat förutses vid tiden för nyssberörda riksdagsbeslut. Det kan därför enligt kommittén tagas för givet, att ett utnyttjande av överinspektörerna för det regionala planerings-, utrednings- och rationaliseringsarbete, som aktualiseras genom den statliga upprustningsverksamheten, icke kan påräknas. Detta är så mycket mer antagligt, som erfarenheten visat, att svårigheter mött att anskaffa ingenjörspersonal till den redan beslutade utbyggnaden av inspektionen. Man måste därför undersöka andra möjligheter att anskaffa personal för det nödvändiga fältarbete i rationaliseringssyfte, som kräves vid behandling av ifrågasvarande ärenden.

Eftersom någon statlig organisation av sakkunnig personal för fältarbetet ej står till förfogande anser kommittén att man i mån av möjlighet bör söka utnyttja den lokala expertis på kraftförsörjningsområdet, som är anknuten till statens vattenfallsverk, enskilda elkraftföretag eller sammanslutningar av elföretag eller som utövar fristående konsulterande verksamhet. Sådan lokal expertis utnyttjas sedan länge av länsstyrelserna för yttranden och utredningar i ärenden rörande koncessioner för elektriska ledningar och statsbidrag till nyelektrifieringar inom vederbörande län.

De nytillkommande arbetsuppgifterna att förmedla upprustningsbidrag, att uppgöra planer för rationaliseringens genomförande, att verkställa utredningar rörande de enskilda rationaliseringsprojekten, att leda förhandlingar rörande frivillig samordning av distributionsföretag i rationaliseringssyfte samt att i övrigt verka för en ändamålsenlig utveckling av eldistributionen finner kommittén vara av den art och betydelse, att det bör ankomma på länsstyrelsen att medverka vid deras genomförande. En länsstyrelses främsta uppgift är enligt länsstyrelseinstruktionen att i allt söka främja länets utveckling och dess befolknings bästa. Vid rationaliseringens genomförande bör, betonar kommittén, största möjliga hänsyn tagas till rådande lokala förhållanden. Särskilt bestämmandet av storlek och område för nya distributionsenheter hör till de spörsmål, som har nära samband med bygdens utvecklingsmöjligheter och regionplanering och som bör lösas under länsstyrelsens överinseende.

Enligt kommitténs uppfattning bör länsstyrelserna således ges en ledande ställning vid den regionala rationaliseringsverksamheten. Länsstyrelserna bör därvid till en början låta verkställa en grundläggande inventering av de inom resp. län föreliggande upprustnings- och reorganisationsbehoven. Länsstyrelsernas uppgift blir vidare enligt kommittén att i samband med handläggning av till länsstyrelsen remitterade ärenden rörande förvärv, förlängning eller överlåtelse av koncession eller rörande statligt stöd till upprustning eller nyelektrifiering, ombesörja att stöd- och rationaliseringsbehov undersökes, att kostnadsberäkningar och räntabilitetskalkyler, eventuellt för alternativa lösningar, utarbetas, fullständigas eller kontrolleras, att alla intressenter (råkraftleverantör, distributör, konsument, kommunala organ, grannföretag m. fl.) blir hörda, lämpligen vid allmänt sammanträde i bygden, att förhandlingar angående överlåtelse av distributionsföretag och villkoren därför kommer till stånd o. s. v. På grundval av verkställda utredningar har länsstyrelserna därefter att till den beslutande centrala myndigheten avge så utförliga förslag, att de kan läggas till grund för omedelbara avgöranden.

Planer och utredningar rörande upprustnings- och reorganisationsarbetet måste utföras av sakkunnig personal. Kommittén förutsätter därvid, att sökanden i första hand skall prestera den utredning han vill åberopa. För kontroll av föreliggande utredning eller vid behov av ytterligare utredning är emellertid länsstyrelserna i behov av teknisk-ekonomisk expertis. Enligt vad kommittén erfarit torde dock länsstyrelserna i allmänhet ha möjlighet att härför anlita sina ordinarie experter i elfrågor eller — därest experten är

anställd eller på annat sätt engagerad hos företag, som har intresse i det föreliggande ärendet — ge uppdraget åt annan, opartisk sakkunnig. För fall där opartisk sakkunskap ej står till buds eller för ärenden, som tarvar speciell erfarenhet och sakkunskap, anser kommittén det angeläget att tillgång finnes till sakkunnig personal med erfarenhet från den centrala behandlingen av hithörande ärenden. Länsstyrelserna bör därför enligt kommitténs mening beredas möjlighet att i särskilda fall i samband med överläggningar och förhandlingar tillkalla hos den centrala myndigheten anställd personal.

Till de kostnader, som länsstyrelserna sålunda åsamkas för anlåtande av expertis, bör enligt kommittén medel ställas till länsstyrelsernas förfogande ur beloppet å 50 miljoner kr. Den totala expertkostnaden under en 6-årig upprustningsperiod kan enligt från länsstyrelserna inhämtade uppgifter uppskattas till 1 200 000 kr. Av flera skäl — särskilt det, att initiativ till rationalisering kan behöva tagas från myndigheternas sida i betydligt större utsträckning än vad som räknats med vid nämnda uppskattning av utredningskostnaderna — anser dock kommittén, att denna siffra bör höjas förslagsvis till 1 500 000 kr. Därtill kommer rese- och traktamentskostnader för hos den centrala myndigheten anställd personal, vilka kostnader av kommittén beräknas till 18 000 kr. per år.

Den centrala handläggningen av ärenden rörande upprustningsbidrag bör enligt kommitténs mening närmast ankomma på elektrifieringsberedningen. För beredningens sammansättning och arbetsuppgifter lämnas i kommittébetänkandet i huvudsak följande redogörelse.

Elektrifieringsberedningen erhöi sin nuvarande organisation år 1941. Den består av 4 ledamöter, vilka f. n. är chefen för kommerskollegii elektriska byrå, ordförande, ekonomidirektören i statens vattenfallsverk, chefen för lantbruksstyrelsens planläggningsbyrå och ordföranden i Svenska vattenkraftföreningens styrelse. Kansliarbetet ombesörjes av en civilingenjör, som för ändamålet är ledig från sin tjänst såsom byrådirektör i statens vattenfallsverk, samt ett biträde med arvode som kontorist.

Beredningen har att pröva och avgöra ansökningar angående statsbidrag från nionde huvudtitelns reservationsanslag Befrämjande av landsbygdens elektrifiering. Inkomna ansökningar granskas i tekniskt, ekonomiskt, juridiskt och organisatoriskt avseende samt med hänsyn till möjligheterna för koncession. Beredningen föranstaltar om kompletterande och nya undersökningar rörande inkomna och aviserade projekt, utarbetar i erforderliga fall i kontakt med myndigheter, utredningsmän och berörda parter i övrigt förslag till alternativa projekt samt vidtager åtgärder för sammanjämkning i syfte att åstadkomma rationell elektrifiering.

Ärendena handlägges av ordföranden och den anställda personalen och företrädesvis vid sammanträden ett par gånger i månaden. Ledamöterna, som representerar olika intressen och besitter erfarenhet från områden av betydelse vid handläggningen av ärendena, äger ofta detaljkänedom om olika elektrifieringsprojekt och elektrifieringsmöjligheter. Ordföranden handlägger hos kommerskollegium bl. a. ärenden rörande koncession för och statlig kontroll över elektriska anläggningar samt olika åtgärder för främjande av en planmässig elektrifiering av landet. Genom vattenfallsstyrelsens representant ställes vattenfallsverkets omfattande erfarenhet i vad avser landsbygds-

elektrifiering till förfogande varjämte man erhåller kännedom om verkets egna stödåtgärder och om aktuella och planerade statliga utbyggnader. Lantbruksstyrelsens representant bedömer ärendena bl. a. ur jordbrukstekniska och jordbruksekonomiska synpunkter samt med hänsyn till olika ekonomiska möjligheter och till statliga åtgärder för bebyggelse på landsbygden. Den fjärde ledamoten lämnar där så erfordras beredningen uppgifter och utför undersökningar och kontroll beträffande icke statliga elektrifieringsprojekt, vattenregleringar, kraftstationsbyggnader m. m.

Granskningen av bidragsärenden utföres av den anställde civilingenjören till viss del genom besök på platsen. På grund av personalbrist kan sådana besök emellertid endast förefagas när det är absolut nödvändigt.

I sin anslagsskrivelse hösten 1957 avseende budgetåret 1958/59 har kommerskollegium framlagt förslag om förstärkning och i samband därmed viss omorganisation av kommerskollegii elektriska byrå. I detta sammanhang har kollegium även föreslagit att de arbetsuppgifter, som hittills handhafsats av elektrifieringsberedningen, skall överflyttas till kollegium. Till sagda förslag tar elupprustningskommittén dock ej ställning, enär denna fråga av kommittén bedömes ligga utanför kommittéuppgiften. Kommittén räknar därför i fortsättningen med 2 alternativa möjligheter, dels att nuvarande organisation bibehålles (alternativ 1), dels att kommerskollegii samordningsförslag genomföres (alternativ 2). Det senare innebär bl. a., att en rådgivande nämnd, elektrifieringsrådet, inrättas.

Oavsett om alternativ 1 eller 2 förverkligas erfordras, enligt kommittén, inom den centrala myndigheten särskild personal, som ägnar sig åt handläggningen av upprustnings- och reorganisationsärenden. Även om det grundläggande planerings- och utredningsarbetet utföres på länsplanet återstår nämligen många och viktiga problem av översiktlig eller principiell innebörd, som bör handläggas centralt. Såsom förut nämnts bör dessutom sakkunnig personal från centralorganet vid behov biträda med råd och anvisningar vid det utrednings- och förhandlingsarbete under länsstyrelsernas överinseende, som torde bli nödvändigt i många upprustningsbidrags-, koncessions- och överlåtelsestillståndsärenden. Eftersom upprustningsanslaget är avsett att fördelas på 5 år föreslår kommittén, att personal för upprustnings- och rationaliseringsarbetet ej engageras för mer än 5 eller — med hänsyn till en viss eftersläpning beträffande arbetsuppgifterna — 6 år. Några fasta tjänster bör sålunda enligt kommitténs mening ej inrättas för ändamålet, utan man bör räkna med arvodesanställd personal, åtminstone för de mera kvalificerade och specialiserade uppgifterna.

I enlighet med det anförda förordar kommittén vid alternativ 1, att elektrifieringsberedningens kansli, nu bestående av 2 arvodesanställda tjänstemän, förstärkes med 2 eller 3 befattningshavare, därav en med högskole- eller motsvarande utbildning i elektroteknik, som dessutom bör besitta förhandlingsvana, ha insikter i företagsekonomi och äga administrativ erfarenhet. För denne befattningshavare, som bör biträda beredningens verkställande tjänsteman samt vid behov självständigt föredraga upprustningsärenden och biträda länsstyrelserna i den regionala rationaliseringsverksamheten, beräk-

nar kommittén ett årsarvode av omkring 35 000 kr. Vidare bör elektrifieringsberedningens kansli utökas med en assistent med utbildning som läroverksingenjör eller liknande, med ett årsarvode av omkring 20 000 kr., samt eventuellt ytterligare ett biträde för skriv- och ritgöromål. Kostnaderna för avlöning till nämnda befattningshavare bör enligt kommittén bestridas från upprustningsanslaget.

Enligt kommitténs mening är det synnerligen angeläget, att elektrifieringsberedningen förstärkes med minst en landsbygdsrepresentant. Vidare bör, med hänsyn särskilt till reorganisationsärendenas natur, elektrifieringsberedningen utökas med en ledamot med juridisk utbildning och erfarenhet i administrativa och ekonomiska frågor.

Vid alternativ 2 anser kommittén en motsvarande förstärkning av den föreslagna rationaliserings- och ekonomiavdelningen inom kommerskollegii elektriska byrå vara erforderlig åtminstone under den 6-åriga rationaliseringsperioden. Kostnaderna härför bör likaledes belasta upprustningsanslaget.

Vid bifall till kommitténs förslag enligt alternativ 1 skulle den centrala organisationen för en 6-årsperiod draga följande kostnader.

Befattning	Årsarvode kr.	Totalkostnad under upprustningsperioden kr.
3 ledamöter (15 sammanträden per år)	6 000	36 000
Utrednings- och förhandlingsvan elektroteknisk ingenjör ..	35 000	210 000
Assistent	20 000	120 000
Skriv- och ritbiträde	11 000	66 000
Summa	72 000	432 000
Rese- och traktamentskostnader	18 000	108 000
Tillhoppa	90 000	540 000

Vid alternativ 2 bör ersättning till elektrifieringsrådets ledamöter enligt kommitténs mening upptagas på kollegii ordinarie budget. Arvoden till den övriga personalen, eventuellt med undantag för skriv- och ritbiträdet, torde även för detta fall böra utgå av upprustningsanslaget.

Yttranden. Mot kommitténs förslag rörande administrationen av upprustningsverksamheten har några väsentliga erinringar ej framförts. Däremot har i vissa detaljfrågor avvikande meningar redovisats.

Vad först angår den regionala organisationen har ej någon av de länsstyrelser, som inkommit med yttrande, avvisat förslaget att de bör anförtros vissa uppgifter i samband med upprustningen. Tveksamhet råder emellertid på flera håll, om den av kommittén föreslagna tekniskt-ekonomiska expertisen är tillräcklig. Bl. a. *länsstyrelserna i Södermanlands, Hallands och Skaraborgs län* anser det icke otroligt, att ytterligare personal-

förstärkning blir erforderlig. *Länsstyrelsen i Gävleborgs län* anser en sådan förstärkning nödvändig.

En del kritiska synpunkter har vidare framförts beträffande den preliminära översiktsplan som länsstyrelserna enligt kommitténs förslag skall låta upprätta. En sådan plan måste enligt *länsstyrelsen i Uppsala län* grunda sig på förhållandevis ingående undersökningar av de olika företagen. Länsstyrelsen ifrågasätter, om icke med upprättandet av en grundligare plan bör anstå till dess åtminstone någon erfarenhet vunnits angående upprustningsarbetets organiserande. Också *vattenfallsstyrelsen* vill skjuta planen på framtiden. Att åstadkomma en gradering av upprustningsbehoven skulle erfordra en säker norm för jämförelse av de olika länsresultaten. Enligt styrelsens mening kan det därför vara bättre att till att börja med behandla de bidragsansökningar, som inkommer allt eftersom behovet påkallar, givetvis då med beaktande av hela bygdens förhållanden i varje fall, och genomföra en generell planering först sedan viss erfarenhet erhållits. Den grundläggande inventeringen inom de olika länen bör enligt *elektrifieringsberedningen* i stort kunna begränsas till en sammanfattning av kända förhållanden, eftersom det redan finnes uppgifter i betydande omfattning hos olika myndigheter och organisationer.

Svenska elverksföreningen och *Svenska vattenkraftföreningen* understryker vikten av att den preliminära undersökningen blir av inventeringskaraktär och snabbt genomföres.

Att den centrala handläggningen av upprustningsverksamheten i första hand skall uppdragas åt elektrifieringsberedningen har lämnats utan erinran av remissmyndigheterna. Mot den föreslagna förstärkningen av beredningens kanslipersonal har ej heller invändningar rests. *Elektrifieringsberedningen* betonar dock, att förstärkningen bör genomföras allt eftersom erfarenheterna av den nya stödverksamheten framkommer.

Till förslaget om förstärkning av beredningen med en juridiskt utbildad ledamot och med minst en landsbygdsrepresentant intages emellertid olika ståndpunkter. Ett bibehållande av nuvarande sammansättning förordas sålunda — förutom av *elektrifieringsberedningen* själv — av *vattenfallsstyrelsen*, som anser att beredningens verksamhet blir mest effektiv och smidig om den liksom hittills får utgöra ett tekniskt-ekonomiskt sakkunnigorgan. *Statskontoret* ifrågasätter för sin del, om med ställningstagandet till en utökning av beredningen icke bör anstå till dess erfarenheten visat, om och i vad mån för den nya verksamheten oundgängligen kräves att ytterligare ledamöter tillföres densamma. Därest en omedelbar förstärkning anses nödvändig, bör den enligt ämbetsverkets mening begränsas att avse en person med juridisk sakkunskap. Även *Svenska elverksföreningen* och *Svenska vattenkraftföreningen* ifrågasätter behovet av ytterligare ledamöter i beredningen. I vart fall bör, om beredningen skall tillföras en landsbygdsrepresentant, tillses att denne person företräder hela abonentstocken på landsbygden och icke enbart en eller annan grupp inom denna. *Lantbruksstyrelsen* vill icke motsätta sig förslaget om förstärkning av beredningen med minst en

landsbygdsrepresentant om beredningens arbete därigenom väsentligen skulle underlättas. *Länsstyrelsen i Kalmar län, Landsbygdens elnämnd* och *Riksföreningen för elstudier* understryker vikten av att elkonsumenterna på landsbygden blir representerade i beredningen.

Vad slutligen gäller utrednings- och administrationskostnaderna för upprustningsverksamheten förordar *riksräkenskapsverket*, att medel till samtliga dylika kostnader ävensom medel till övriga utgifter för elektrifieringsberedningen anvisas under ett särskilt förslagsanslag.

VII. Departementschefen

Ehuru elkraftdistributionen på vår landsbygd i allmänhet kan anses fylla högt ställda anspråk företer den dock på åtskilliga håll betydande brister. Dålig och otidsenlig materiel ävensom i övrigt eftersatt underhåll och förnyelse har sålunda medfört, att elnäten i vissa trakter befinner sig i ett skick, som bland annat ur drifts- och säkerhetssynpunkt måste anses otillfredsställande. Det är därför naturligt, att krav rests på att verkningfulla åtgärder skall vidtagas för att åstadkomma en upprustning av de bristfälliga näten. Detta krav har förstärkts allteftersom rationaliseringen inom landsbygdens näringsgrenar lett till ett ökat ianspråktagande av elektrisk energi. Med fog hävdas att ifrågavarande brister i viss utsträckning fördröjer den fortsatta rationaliseringen och utbyggnaden av berörda näringsgrenar.

Beträffande det aktuella upprustningsbehovets storlek saknas säkra uppgifter. Det statistiska material, som under senare år framlagts efter skilda undersökningar, har nämligen infordrats och bearbetats från olika utgångspunkter och de på materialet grundade analysresultaten är därför icke jämförbara. Elkraftutredningen kom för sin del fram till att år 1950 60 procent av landsbygdens detaljdistributionsnät var undermåliga om överföringsförmågan lägges såsom bedömningsgrund och 50 procent om prövningen sker ur drifts- och säkerhetssynpunkt. Utredningens beräkningar hänförde sig huvudsakligen till smärre distributionsnät. En år 1956 i Svenska elverksföreningens och Svenska vattenkraftföreningens regi verkställd undersökning, vilken avsåg en bedömning av upprustningsbehovet i förhållande till antalet abonnenter, gav till resultat att cirka 13 procent av de privata och kommunala eldistributionsföretagens och deras återdistributörers elnät på landsbygden erfordrade egentlig upprustning. Upprustningsbehovet hos återdistributörerna kunde beräknas till 21 procent och hos de större distributionsföretagen till 7 procent. Under antagande att statens vattenfallsverks återdistributörer vid undersökningstillfället förededde ett relativt sett lika stort upprustningsbehov som övriga dylika distributörer kan undersökningen i fråga anses ha givit vid handen att drygt 15 procent av de abonnenter undersökningen avsåg år 1956 var i behov av en förbättrad elkraftförsörjning.

Ävenledes år 1956 verkställde Landsbygdens elnämnd en utredning av upprustningsbehovet vid landets eldistributionsföreningar, varvid framkom att 34 procent av de föreningar — cirka två tredjedelar av samtliga — som besvarade dem tillsända förfrågningar behövde större upprustning. Behovet visade sig vara störst hos mindre föreningar och sedan sjunkande vid ökat antal förbrukare inom föreningarna. Sålunda uppgav 46 procent av antalet föreningar med högst 20 abonnenter, att de hade ett uppenbart behov av upprustning av elnäten, medan motsvarande procenttal för föreningar med över 1 000 abonnenter var 28. Geografiskt sett förefinnes enligt elnämndens utredning det största upprustningsbehovet vad beträffar föreningsanläggningar i Östergötlands, Jämtlands och Värmlands län. Även i de två nordligaste länen samt i Södermanlands län återfinnes många föreningar, som uppvisar behov av betydande upprustning. Hela antalet förbrukare vid de föreningar, vilka enligt sistnämnda utredning år 1956 behövde en mera genomgripande upprustning, uppgick till inemot 76 000. Detta innebär att cirka 30 procent av elföreningarnas abonnenter sagda år hade otillfredsställande distributionsförhållanden.

Av de återgivna statistiska uppgifterna framgår, att de mindre distributionsenheterna uppvisar större brister i sina elkraftanläggningar än de större enheterna. Detta sammanhänger givetvis med att de förstnämnda ej har samma ekonomiska resurser för kontinuerligt underhåll eller tidsenlig standardförbättring av anläggningarna som de senare. Det låga konsumentantalet, konsumentstockens oftast ensidiga sammansättning och den ringa energiomsättningen utgör ofta ett hinder för en tillfredsställande verksamhet. Därtill kommer att de små företagen har begränsade möjligheter att hos sig anställa tekniskt och ekonomiskt erfaren personal. Enligt elkraftutredningen fick år 1950 nära en tredjedel av elkonsumenterna på landsbygden sin elkraft från distributionsföretag med mindre än 500 förbrukare per företag och ungefär hälften från företag med högst 1 000 förbrukare. Emellertid har sedan dess åtskilliga små och samtidigt irrationella företag, huvudsakligen elföreningar, uppgått i större företag. I flertalet fall har rationaliseringen skett genom att förut självständiga enheters elkraftdistribution övertagits av de råkraftlevererande storföretagen. Antalet landsbygdsföretag av föreningstyp, som år 1944 och 1950 utgjorde cirka 2 050 respektive cirka 1 580, hade år 1956 nedgått till cirka 1 300. Totala antalet landsbygdsföretag var vid angivna tidpunkter respektive cirka 3 400, cirka 2 750 och 2 365. Mellan åren 1944 och 1956 redovisar elföreningarna en minskning av förbrukarantalet från cirka 344 000 till cirka 255 000 medan de elkraftdistribuerande aktiebolagens underlag under samma period ökade från cirka 301 000 till cirka 387 000 förbrukare.

Det nyss anförda leder enligt mitt förmenande till slutsatsen att såsom en integrerande del av verksamheten för upprustning av landsbygdens elnät bör ingå åtgärder i syfte att söka uppnå en rationalisering av indelningen i distributionsområden, varvid på längre sikt oräntabla enheter sammanslås eller uppgår i större enheter.

Sedan länge har spørsmålet om statlig medverkan till upprustning av landsbygdens elnät varit aktuellt. För att pröva bland annat denna fråga tillsattes år 1943 den tidigare omnämnda elkraftutredningen, vilken avgav sitt huvudbetänkande år 1954. I anledning av en av utredningen i skrivelse år 1950 gjord framställning om provisoriska åtgärder för att bland annat underlätta en upprustning i berörda hänseende föreslog Kungl. Maj:t 1952 års riksdag, under hänvisning till att genomförandet av en fortsatt elektrifiering stundom kan vara beroende av att ett redan befintligt nät upprustas, att Kungl. Maj:t skulle äga att i särskilda fall för upprustningsändamål bevilja statsbidrag från det dittills enbart för bidrag till nyelektrifieringar avsedda reservationsanslaget Befrämjande av landsbygdens elektrifiering. Vid riksdagsbehandlingen av detta Kungl. Maj:ts förslag uttalade sig jordbruksutskottet i sitt av riksdagen sedermera godkända utlåtande för en utredning rörande möjligheterna till statsstöd åt upprustningen av landsbygdsnäten. I avvaktan på denna utrednings resultat tillstyrkte utskottet vad Kungl. Maj:t föreslagit. Det av riksdagen lämnade bemyndigandet har Kungl. Maj:t där- efter utnyttjat endast i mycket begränsad utsträckning. I detta sammanhang torde böra nämnas, att i enlighet med beslut av 1956 års riksdag i anledning av i ämnet väckta motioner lån ur kraftledningslånefonden numera kan beviljas icke blott för anläggande av eldistributionsnät utan även för förnyelse, omläggning eller förstärkning av sådana nät.

I sitt huvudbetänkande framlade elkraftutredningen, åt vilken uppdragits att verkställa den av 1952 års riksdag begärda prövningen av frågan om ett statligt upprustningsstöd, sammanfattningsvis följande förslag i ämnet. För att generellt vidga möjligheterna för landsbygdens eldistributionsföretag att erhålla statliga, räntebärande lån förordade utredningen vissa ändringar i bestämmelserna för kraftledningslånefonden. Upprustningen av företagens elnät skulle därjämte stödjas genom utlämnande av såväl räntefria lån som kontanta bidrag från en ny statlig fond. Därvid borde statsstödet baseras på en räntabilitetskalkyl på hela distributionsverksamheten vid vederbörande stödsökande företag. Såsom allmän regel vid beviljande av räntefria lån borde enligt utredningen gälla att företagen genom långivningen skulle erhålla det kapital, som vid avsedd upprustning och verklig kostnad härför erfordrades för att elkraftpriset skulle reduceras till den övre gränsen för ett »normalt» elkraftpris. Summan av räntefria lån, statsbidrag och samtidigt utlämnade räntebärande lån skulle ej få överstiga upprustningskostnaderna jämte eventuella utgifter för täckning eller omläggning av företagens skulder. Så långt det kunde finnas erforderligt och möjligt borde det statliga upprustningsstödet förbindas med åtgärder för en rationalisering i huvudsakligt syfte att skapa företag med möjligheter att väsentligen på egen hand inom sina respektive områden ombesörja distribution av elkraft av fullgod kvalitet i erforderlig mängd och på skäliga, inom områdena utjämnande villkor. Vid rationaliseringen, som enligt utredningens antagande kunde slutföras på 15 å 20 år, borde eftersträvas att åstadkomma företag av för varje särskilt fall lämplig typ och med en minimistorlek av i runt tal 15 000 nor-

maltariffenheter eller 2 000 förbrukare, motsvarande ett geografiskt område med cirka 7 000 invånare. Även om rationaliseringen i princip borde genomföras på frivillighetens väg borde möjligheter finnas till en tvångsvis utförd omorganisation.

För att rationaliseringen av eldistributionsföretagen skulle kunna fullföljas effektivt föreslog elkraftutredningen en på olika sätt utökad och intensifierad men samtidigt delvis förenklad statlig verksamhet av huvudsakligen kontrollerande, reglerande, rådgivande och stödjande karaktär. Berörda verksamhet borde omhänderhas av ett nybildat, centralt organ, benämnt statens elnämnd, med en underorganisation för tillsynsverksamheten, nuvarande statens elektriska inspektion, samt med en nyskapad underorganisation för det lokala rationaliserings- och rådgivningsarbetet. Elnämnden skulle övertaga de uppgifter som dittills åvilat kommerskollegii elektriska byrå, elektrifieringsberedningen och prisregleringsnämnden för elektrisk ström samt handlägga de nya arbetsuppgifter utredningen föreslog.

Finansieringen av statsstödet till elnätupprustningen samt elkraftförsörjningens rationalisering i övrigt föreslog utredningen skola ske genom uttagande av en accis på producerad och importerad elkraft. Medel till nyelektrifieringsstödet skulle enligt utredningen alltså anvisas å riksstaten.

Ett stort antal remissyttranden avgavs i anledning av elkraftutredningens huvudbetänkande. I nästan samtliga yttranden anfördes, att en förbättring av elkraftförsörjningen på landsbygden snarast borde komma till stånd inom det nuvarande kraftförsörjningssystemets ram. Däremot framfördes i åtskilliga fall från utredningen avvikande meningar beträffande medlen att nå detta syftemål. Ej minst i frågan om en rationalisering av distributionsföretagen restes kritik mot utredningens förslag och uttalanden.

Elkraftutredningen förordade — såsom ett led i strävandena att underlätta rationaliseringen av elkraftdistributionen på landsbygden — skärpning av kravet på koncession å elektriska ledningar. I anslutning härtill framlade Kungl. Maj:t i proposition till 1957 års riksdag förslag till ändringar i 1902 års lag om elektriska anläggningar. Därvid föreslogs bland annat skyldighet för innehavare av koncession för yrkesmässig distribution att leverera eller överföra ström till avnämare. Förslaget innebar även, att koncession skulle kunna helt eller delvis återkallas om distributionsplikten åsidosattes i väsentlig mån. Den reglering, som för närvarande äger rum i fråga om priset på elektrisk ström, föreslogs i propositionen skola omfatta jämväl övriga villkor för leverans eller överföring av strömmen. Riksdagen biträdde i allt väsentligt Kungl. Maj:ts förslag. I sitt i ämnet avgivna utlåtande framhöll tredje lagutskottet såsom angeläget, att befintliga utlåningsfonder och bidragsresurser stärkes och medgivanden lämnas beträffande taxesättningen så att det blir möjligt att, där detta är ekonomiskt rimligt, genomföra det nödvändiga rationaliseringsarbetet med minsta möjliga tvång.

Förra årets riksdag hade även att taga ställning till ett av chefen för finansdepartementet i propositionen 1957:175 angående komplettering av riksstatsförslaget för budgetåret 1957/58 m. m. gjort uttalande, att stats-

makterna i samband med behandlingen av frågan om ett införande av allmän energiskatt för den närmaste 5-årsperioden borde binda sig för ett aktivt handlingsprogram på energiområdet, vilket program bland annat skulle gå ut på statsutgifter till ett sammanlagt belopp av 50 miljoner kronor för upprustning av landsbygdens elnät. Vid sin prövning av vissa i anslutning till sistnämnda proposition väckta motioner förutsatte statsutskottet, att Kungl. Maj:t för 1958 års riksdag skulle framlägga förslag i enlighet med nyssberörda uttalande. Vad chefen för finansdepartementet och statsutskottet sålunda anfört föranledde ingen invändning från riksdagens sida.

För att verkställa utredning rörande dispositionen av omförmälda belopp av 50 miljoner kronor jämte därmed sammanhängande frågor tillkallades sedermera särskilda sakkunniga, elupprustningskommittén, vilka avgav sina förslag i slutet av november 1957. Då remissbehandlingen av kommittébetänkandet icke kunde avslutas i sådan tid att Kungl. Maj:ts förslag i anledning därav kunde föreläggas riksdagen i 1958 års statsverksproposition, hemställde Kungl. Maj:t i sagda proposition utan ingående motivering om en medelsanvisning av 7 miljoner kronor för budgetåret 1958/59 till upprustning av landsbygdens elnät, varvid dock samtidigt uttalades att dispositionen av sistnämnda belopp samt övriga förslag i betänkandet avsågs skola behandlas i särskild proposition till 1958 års riksdag.

Elupprustningskommitténs förslag kan sammanfattas sålunda. Statligt stöd till upprustning av landsbygdens elnät bör enligt kommittén lämnas endast under förutsättning att föreliggande möjligheter utnyttjats att skaffa för upprustningen erforderligt kapital på annat sätt, exempelvis genom banklån eller lån ur kraftledningslånefonden. Ett snabbare och effektivare underlättande av lånemöjligheterna på den allmänna kreditmarknaden torde böra eftersträvas genom införande av statlig garanti för lån till nätupprustning. Det utvidgade statsstödet till sagda upprustning bör givas i form av bidrag, särskilt med hänsyn till att denna stödform är den administrativt enklare och har kraftigare stödverkan än ett räntefritt lån av samma storlek. Till grund för bestämmandet av bidragsbeloppets storlek bör läggas en räntabilitetskalkyl, utvisande att det upprustade företaget på längre sikt kan effektivt fullgöra sin distributionsskyldighet. Ett företag bör anses vara ekonomiskt bärkraftigt om kalkylen utvisar, att företaget är i stånd att förränta och amortera sina lån och därutöver under en 30-årsperiod verkställa avskrivningar eller avsättningar till förnyelsefond med belopp som sammanlagt svarar mot nyanskaffningsvärdet för den totala anläggningen. I sammanhanget förordar kommittén en omprövning av den nuvarande skattelagstiftningens bestämmelser rörande avsättning till förnyelsefond.

För att skapa garantier för att syftet med upprustningsbidragen ej förfelas framför kommittén förslag till vissa villkor för statsbidrag. Sålunda förordar kommittén bland annat, att sökandena bör innan bidrag beviljas förplikta sig att iakttaga givna föreskrifter beträffande anläggningarnas standard. Vidare bör kontroll ske av att upprustningsåtgärderna överensstäm-

mer med de upprustningsplaner, som legat till grund för bidragens bestämmande. Som kontrollant bör endast fullt opartisk och sakkunnig person anlitas. I avsikt att förebygga spekulativa försäljningar av med statsbidrag upprustade distributionsföretag bör enligt kommittén kommerskollegium i samband med prövning av koncession eller överlåtelsestillstånd i vissa fall även pröva fråga om och i vilken utsträckning utlämnade bidrag skall återbetalas.

Elupprustningskommittén förordar, att bidragsgivningen till stöd för en elnätupprustning förbindes med åtgärder för organisatorisk sanering av irrationella distributionsföretag. Några fixa gränser för företagsstorleken anser kommittén icke böra uppdragas utan hänsyn bör tagas till alla de faktorer, som inverkar på vederbörande företags förmåga att framdeles fullgöra sin distributionsskyldighet med rimliga taxor. I betraktande av önskvärdheten av lokal medverkan, ansvarstagande och självbestämmanderätt även i detaljfrågor bör enligt kommittén företagsenheter av mera begränsad storlek eftersträvas. Vid valet av företagsform är den kommunala eller den kooperativa att föredraga, men även aktiebolagsformen kan anses lämplig om genom särskilda åtgärder och föreskrifter aktierna förbehålles bygdens befolkning eller vederbörande kommuner.

Med hänsyn till elkraftförsörjningens stora betydelse för näringsliv och välståndsutveckling finner elupprustningskommittén det böra ankomma på länsstyrelserna att regionalt ha överinseendet över och leda upprustningsverksamheten, i den mån den sker med statliga bidrag. I första hand bör länsstyrelserna enligt kommittén låta verkställa en grundläggande inventering av föreliggande upprustnings- och reorganisationsbehov inom länen. Vidare bör länsstyrelserna tillse, att alla intressenter får tillfälle att yttra sig och att vid behov förhandlingar om sammanslagning av distributionsföretag kommer till stånd. Den centrala handläggningen av upprustningsärendena bör enligt kommitténs förslag ombesörjas av elektrifieringsberedningen, vilken bör förstärkas med en person med juridisk sakkunskap samt med minst en landsbygdsrepresentant. Om ett av kommerskollegium i sin senaste anslagsskrivelse framlagt förslag att beredningen skall inordnas i kollegium vinner Kungl. Maj:ts bifall, bör jämlikt kommitténs uppfattning nämnda ämbetsverk handlägga även upprustningsärendena. I så fall bör dock landsbygdens elkonsumenter bli effektivt representerade i den rådgivande nämnd i elkraftfrågor, som av kollegium föreslås skola knytas till ämbetsverket.

De årliga administrationskostnaderna för den statliga upprustnings- och reorganisationsverksamheten på förevarande område beräknas av kommittén till sammanlagt 340 000 kronor, varav 250 000 kronor antages komma att hänföra sig till den regionala administrationen.

Vad slutligen angår frågan om hur stor del av beloppet å 50 miljoner kronor, som bör äskas hos riksdagen för ett vart av de närmaste 5 budgetåren förordar kommittén, att 7 miljoner kronor yrkas för närmaste budget-

året och därefter 11 miljoner för påföljande 3 budgetår samt återstående 10 miljoner för budgetåret 1962/63.

De remissinstanser, som avgivit yttranden över elupprustningskommitténs betänkande, har i stor utsträckning instämt i de synpunkter och förslag, som däri framförts. Från vissa remissorgans sida har dock i skilda frågor hävdats en annan uppfattning än kommitténs. En närmare redogörelse för remissyttrandena har lämnats i det föregående, varför jag här hänvisar till vad där anförts.

I likhet med de kommittéer, vilka verkställt utredning av spørsmålet om upprustning av landsbygdens elektriska distributionsnät, ävensom samtliga de myndigheter och organisationer, som yttrat sig över kommittéförslagen, anser jag, att staten bör medverka till en dylik, mångenstädes välbehövlig upprustning. Detta innebär dock icke, att jag finner staten böra övertaga någon del av ansvaret för förefintliga brister i de distributionsnät, som ej äges av staten. Ifrågavarande ansvar bör alltjämt utan inskränkning åvila vederbörande distributionsföretag. Det är uteslutande på dessa det ankommer att svara för att abonnenternas elkraftförsörjning är för dem tillfredsställande. I det allmänt näringspolitiska och i vissa fall sociala intresset av att landsbygdens tillgodoseende med elkraft är fullt godtagbart och ej hinderligt för landsbygdsnäringsarnas rationalisering och levnadsstandardens fortsatta höjande ligger emellertid tillräckliga skäl för att staten skall finansiellt bidra till en förbättring av eldistributionsförhållandena inom de områden, där dessa förhållanden för närvarande är uppenbart bristfälliga. Redan nu lämnas såsom förut nämnts visst statsstöd till upprustning av elnäten på landsbygden dels i form av bidrag ur anslaget Befrämjande av landsbygdens elektrifiering i fall då särskilda omständigheter anses föreligga, dels såsom lån ur kraftledningslånafonden till förnyelse, omläggning eller förstärkning av elanläggningar. Detta statsstöd är emellertid alltför ringa för att ha nämnvärd betydelse, varför det bör avsevärt utvidgas till omfattningen och därjämte givas ändrad form, därest en statlig insats i angivet syfte skall bli effektiv. Det alltsedan år 1940 utgående statliga stödet till nyelektrifieringar bör fortgå tills vidare, emedan viss bebyggelse bland annat i det inre av Norrland alltjämt saknar tillgång till elektrisk ström. Behovet av ifrågavarande statsstöd minskar emellertid successivt och den statliga insatsen på landsbygdselektrifieringens område torde därför om några år kunna nästan helt koncentreras på åtgärder i upprustningsfrämjande syfte.

Det statliga upprustningsstödet bör enligt min mening inriktas så att de stödmottagande eldistributionsföretagens anläggningar når sådan standard, att företagen på ett tillfredsställande sätt kan fullgöra sin distributionsskyldighet gentemot samtliga abonnenter, därest dessas anspråk avser rimliga kvantiteter elkraft. I fråga om storleken bör statsstödet avpassas så att de stödda företagen göres bärkraftiga för framtiden, vilket innebär att de sedan upprustningsåtgärderna slutförts kan med tillämpning av ett under hänsynstaganden till samtliga inverkanse faktorer såsom normalt bedömt

elkraftpris förränta och amortera förefintliga lån samt i full utsträckning vidmakthålla anläggningarna och även på lång sikt driva verksamheten utan förlust.

Vid min bedömning av frågan, vilken form det kraftigt vidgade upprustningsstödet lämpligast bör ha, har jag liksom elupprustningskommittén stannat för bidragsformen. Såsom kommittén anfört är denna stödform den mest effektivt verkande och därtill den administrativt enklare. Genom att välja bidragsgivning framför låneverksamhet medverkar staten, vid tillämpning av de grunder som nyss angivits, direkt till en fullständig och omedelbar sanering av de distributionsföretag, som lämnas statligt bistånd. Vid bidragsgivning bör dock tillses, att medel icke utlämnas såsom kapital, vilket kan amorteras och förräntas på normalt sätt inom rörelsen. Även vissa andra villkor bör knytas till statsbidragen. Jag återkommer i det följande till de viktigaste av dessa.

Vad gäller spørsmålet om vilka slag av distributionsföretag som bör kunna ifrågakomma för statsbidrag anser jag, att principiellt samma stödmöjligheter skall föreligga för samtliga typer av företag. En förutsättning för att ett distributionsföretag skall kunna erhålla statligt upprustningsbidrag bör emellertid vara, att vederbörande företag företer ett uppenbart behov av finansiellt tillskott för upprustningen samt att företaget utnyttjat föreliggande möjligheter att anskaffa dylikt tillskott på annat sätt, exempelvis genom banklån, lån från kraftledningslånefonden, kapitalinsats av delägare eller genom skälig höjning av eltaxan. Liksom elupprustningskommittén finner jag att ett företags distributionsrörelse i princip bör betraktas som en odelbar enhet. Detta innebär, att en relativt hög upprustningskostnad inom ett begränsat område som regel kan utgöra skäl till statsbidrag allenast under förutsättning att kostnaden inverkar menligt på hela företagets ekonomiska bärkraft.

En på statlig bidragsgivning stödd upprustning av elnäten på landsbygden ställer givetvis krav på vida lånemöjligheter för de upprustande distributionsföretagen. Samtliga räntabla förbättringsåtgärder skall i enlighet med det förut anförda bestridas med lån, varjämte, såsom även nämnts, bidrag ej skall kunna utgå förrän möjligheterna till kapitalanskaffning jämväl för icke räntabla utgifter prövats. Möjligheterna att erhålla lån ur den statliga kraftledningslånefonden är emellertid begränsade, enär fondens behållning nu understiger en halv miljon kronor och ej heller kan i varje fall under de närmaste åren beräknas öka i större utsträckning genom inflytande amorteringar. Någon förstärkning av fondens kapital har icke begärts hos riksdagen för nästa budgetår. Lånesökande distributionsföretag är alltså så gott som helt hänvisade till den allmänna kreditmarknaden. Från elupprustningskommitténs liksom från ett flertal remissinstansers sida har framförts tanken att underlätta möjligheterna att upptaga lån på den allmänna marknaden genom införande av statlig garanti för dylika lån. Jag finner denna tanke väl värd att beaktas, varför jag avser att inom kort hemställa hos Kungl. Maj:t om bemyndigande att låta utreda frågan om infö-

rande av bestämmelser beträffande statlig lånegaranti för såväl upprustnings- som nyanläggningskrediter till företag med elkraftdistribution på landsbygden. Vid ett eventuellt införande av kreditgaranti bör enligt min uppfattning utlåningen från kraftledningslånefonden upphöra samt medel till täckande av förluster på grund av lämnade garantier tagas ur samma anslag som bidragen. Jag vill i sammanhanget erinra om att riksdagens år 1945 församlade revisorer uttalat sig för prövning av frågan om att ersätta vissa utlåningsfonder med ett system med statlig lånegaranti. Resultatet av den av mig nyss förordade utredningen torde böra föreläggas riksdagen så snart ske kan.

Såsom jag tidigare nämnt anser jag, att det statliga upprustningsstödet bör syfta till att göra det stödmottagande distributionsföretaget ekonomiskt bärkraftigt för framtiden. Den definition av begreppet »ekonomiskt bärkraftigt», som torde böra gälla vid bidragsverksamheten, har jag angivit i det föregående. Därest berörda syfte med bidragsgivningen icke kan uppnås genom beviljande av ett belopp av efter förhållandena rimlig storlek bör bidragsansökan avslås under hänvisning härtill. Ett dylikt avslag bör utgöra skäl för företaget i fråga att åstadkomma en reorganisation av detsamma. Irrationella företag bör uppgå i andra distributionsenheter så att fullt bärkraftiga sådana enheter bildas. Givetvis kan någon viss företagsstorlek ej angivas såsom den generellt sett lämpligaste. I detta ämne har elupprustningskommittén anfört, att företagsenheter av mera begränsad storlek bör så långt det är möjligt eftersträvas med hänsyn till önskvärdheten av lokal medverkan, ansvarstagande och självbestämmanderätt jämväl i detaljfrågor. Som jag yttrat i det föregående bör på längre sikt oräntabla enheter sammanslås eller uppgå i större enheter. Vid en dylik rationalisering bör enligt min mening någon principiell bundenhet vid en viss storleksordning ej föreligga. Kommittén har även som sin mening framhållit att kommunala företag och ekonomiska föreningar är de lämpligaste företagsformerna för tillvaratagande av berörda intressen. För egen del vill jag uttala, att vid bidragsgivningen företräde icke bör givas någon viss företagsform. Det väsentliga är att vederbörande företag kan bedömas bli även på lång sikt fullt rationellt och räntabelt. Vad nu sagts bör vara grundläggande vid prövningen av ansökningar om statsbidrag till elnätupprustning. Oavsett vad förut anförts om att ett elföretag principiellt sett skall i ekonomiskt avseende bedömas som en enhet, må upprustningsbidrag kunna beviljas även företag, som i och för sig torde kunna bära en upprustning utan statsbidrag men som i sig upptagit ett irrationellt företag, vars nät är i behov av genomgripande och kostsamma iståndsättningsåtgärder. I annat fall kan antagas att rationella företag icke vill i erforderlig utsträckning medverka vid det betydelsefulla reorganisationsarbete, som måste ske för landsbygdens elkraftförsörjning.

I reorganisationsarbetet bör statliga organ medverka, dock ej i den utsträckning elupprustningskommittén förordat. Enligt mitt förmenande bör den statliga medverkan inskränkas till att avse ett beaktande av reorganisa-

tionsfrågan i samband med prövning av ärenden rörande koncession och överlåtelsestillstånd samt, därest parterna så begär, ett opartiskt ledande av förhandlingar mellan två eller flera distributionsföretag om sammanslagning och ekonomisk överenskommelse i samband därmed. I övrigt bör reorganisationsarbetet helt åvila distributionsföretagen själva som måste anses ha ett uppenbart intresse därav.

Det centrala statliga organ, som skall besluta i ärenden rörande bidrag till upprustning av landsbygdens elnät, finner jag böra vara detsamma som nu avgör ansökningar om bidrag till nyelektrifiering, nämligen elektrifieringsberedningen. Detta har även förordats av elupprustningskommittén och tillstyrkts av samtliga remissinstanser, som yttrat sig över kommitténs förslag. Med hänsyn till de nytillkommande arbetsuppgifternas karaktär bör beredningen, som för närvarande består av chefen för kommerskollegii elektriska byrå, ekonomidirektören i statens vattenfallsverk, chefen för lantbruksstyrelsens planläggningsbyrå samt ordföranden i Svenska vattenkraftföreningens styrelse, förstärkas med en juridiskt utbildad, administrativt välmeriterad ledamot, vilken bör fungera såsom beredningens ordförande, ävensom med en ledamot, representerande landsbygdsintressena. Samtidigt erfordras en förstärkning av elektrifieringsberedningens kanslipersonal. Jag kan emellertid icke biträda elupprustningskommitténs förslag till dylik förstärkning utan förordar, att för ändamålet ett visst belopp årligen ställes till beredningens förfogande av de medel, som anvisas för bidragsgivning till elnätupprustning, för att av beredningen disponeras till anlåtande av expertis och tillfällig arbetskraft. För nästa budgetår, då stödverksamheten i fråga icke kan hinna nå full omfattning, bör till sagda ändamål avdelas högst 60 000 kronor.

Med mitt förslag beträffande den centrala administrationen av elnätupprustningen har jag icke velat föregripa ett framtida ställningstagande till frågan om elektrifieringsberedningens eventuella inordnande i kommerskollegium. Denna fråga väcktes i kollegii petitaskrivelse hösten 1957 men Kungl. Maj:t har enligt uttalande i 1958 års statsverksproposition (X ht, p. 4) ansett spörsmålet böra vila bland annat i avvaktan på erfarenheter rörande den nya lagstiftning inom elområdet, som trätt i kraft den 1 januari i år.

Den regionala administrationen av ärenden rörande bidrag till elnätupprustning torde böra åvila länsstyrelserna. Dessa bör, liksom nu i nyelektrifieringsärenden, till det centrala administrationsorganet på området avgiva utlåtanden över bidragsansökningarna samt vidtaga för utarbetandet av sådana, fullt belysande utlåtanden erforderliga kompletterande undersökningar. Vidare bör det ankomma på länsstyrelserna att i de fall som tidigare omnämnts låta hos dem anställda tjänstemän fungera som opartiska förhandlingsledare. Några andra uppgifter berörande elnätupprustningen på landsbygden bör icke åläggas länsstyrelserna. Av de till upprustningsstöd avsedda medlen torde högst 200 000 kronor per budgetår få utnyttjas till anlåtande

av expertis i elkraftfrågor vid länsstyrelserna samt till bestridande av resekostnadsersättningar och traktamenten för sådan expertis.

Till förfogande för det statliga stödet till elnätupprustningen på landsbygden bör enligt ett redan i det föregående återgivet uttalande av chefen för finansdepartementet i propositionen nr 175 till 1957 års riksdag, vilket uttalande icke föranledde någon invändning från riksdagens sida, under den närmaste 5-årsperioden stå ett sammanlagt belopp av 50 miljoner kronor. Elupprustningskommittén har, såsom förut antytts, vid den prövning av frågan om detta belopps fördelning på de olika budgetåren som uppdragits åt kommittén stannat för att 7 miljoner kronor bör anvisas för budgetåret 1958/59, 11 miljoner kronor för vardera av budgetåren 1959/62 och 10 miljoner kronor för det sista budgetåret under perioden. Detta fördelningsförslag har jag utgått från vid min föredragning av äskandena under nionde huvudtiteln i 1958 års statsverksproposition, varefter Kungl. Maj:t under reservationsanslaget Befrämjande av landsbygdens elektrifiering hemställt om en medelsanvisning av 11 miljoner kronor, varav 7 miljoner kronor för stöd åt upprustningen av landsbygdens elektriska distributionsnät samt återstående 4 miljoner kronor till med reservationsanslaget för närvarande avsedda ändamål. Sedan riksdagen anvisat särskilda medel till upprustning av landsbygdsnäten bör ej längre vissa upprustningsåtgärder få stödjas med anlåtande av det belopp, som ursprungligen avsetts enbart för nyelektrifieringsbidrag. Beloppet i fråga har för nästa budgetår föreslagits skola anvisas å en särskild anslagspost.

I anledning av elupprustningskommitténs uttalande att bestämmelserna angående avsättning till förnyelsefond bör bli föremål för omprövning vill jag erinra om att spørsmålet anknyter till det utredningsuppdrag som lämnats 1957 års skatteutredning.

Det torde få ankomma på Kungl. Maj:t att utfärda de närmare föreskrifter beträffande verksamheten till stöd åt upprustningen av landsbygdens elnät som kan finnas erforderliga, bland annat i fråga om kontroll av statsbidragens användande och förbättringsplanernas fullföljande samt om tidpunkt för bidrags utbetalande.

Under åberopande av det anförda hemställer jag, att Kungl. Maj:t måtte föreslå riksdagen

att godkänna de riktlinjer för upprustning av landsbygdens elektriska distributionsnät, som angivits i det föregående.

Med bifall till denna av statsrådets övriga ledamöter biträdda hemställen förordnar Hans Maj:t Konungen, att proposition av den lydelse, bilaga till detta protokoll utvisar, skall avlåtas till riksdagen.

Ur protokollet:

Malte Olsson